

הلال ויס, בוריס קוטלרמן, אברהם יוסף

ייחודה ומוקומו של הסיפור "במצולות" במחוז אגדות פולין של עגנון¹

הסיפור "במצולות" מופיע בספר השביעי² במחוז פולין – סיפורו אגדות" בספר עברית בתקופת גרמניה (1924-1912), שבו עגנון התגורר בגרמניה, משירד מן הארץ בשלהי 1912.³ הסיפור התפרסם בשני המשלכים בעיתון הצפירה (עיתון יומי) שיצא לאור בזרניצה בתאריכים יי' ייז באיזון תרע"ז (7.6.1917) ו-31.5.1917. אמן עגנון כבר כתב קודם לכן בספרים חדשים בעברית, אך הם התפרסמו לראשונה בגרמניה. זו הייתה כנראה תפיסת עולם של עגנון, שdrag לתרגם את יצירותיו כדי להתקבל בציוריונות של היהדות הגרמנית שוחרת האותנטית. כך "עגנות" תורגם בידי ארנסט מילר ופורסם בדי וועלט ב-1910.3.10, בעריכת בובר, וכן כל יצירותיו החשובות שנכתבו בתקופה הראשונה לשחרתו בגרמניה ובهم "אגדת הסופר" ו"הנידח" וכן תרגומו של "זהה העקוב למשורר" לגרמנית. כך גם עיקר סיפורי פולין שראו אור קודם בגרמניה. הסיפורים הללו קצטם סיפורי אגדות בראשית העוסקים בהתהוות היהודית

* הلال ויס מבוא וניתוח השוואת הנוסחים, בוריס קוטלרמן השוואת נוסחים, אברהם יוסף קישוריות ויזהו מקורות.

1 מקצת הקישוריות ניתנת להיראות בכךו של אחר הנמצא במחשב בקורס הקורסים המתוקשבים של אוניברסיטה בר-אילן, <http://www.biu.ac.il/bar-e-learn/> ומשם בחר עגנון המוחשב. הקישוריות היא בעיקר שיטה היפראקטטואלית, המאפשרת ליצור שפע של הערות וכתומניות אל תוך הטקסט.

2 במחוזות כל סיפורי עגנון ברך מאז ועתה ברלין תרצ"א (1931) הוא הסיפור השישי, כי רק ב-1943 נוסף למחזור סיפורי פולין הסיפור "הלב והעיגנים" שהיכלה מלחיצת יובל שנים לנואלו "Estherkas Haus" *Das Buch von den : האמנוחיות מהרשימה ההיסטורוגרפיה הלא חותמה*, 1916, Polnischen Juden 18-17, עמ' .168-88. התאריך המדוייק 28.10.12, דן לאור, חי עגנון 1998, עמ' 88-168.

3

בפולין ומולוקטים לקובץ פולין בספר *Das Buch von der Polnischen Juden*; 1916 (הספר על היהודי פולין).

continuation המنشה של קובץ סיפורים פולין היא "Die legende von der Ankunft": "אגדות בואם [של היהודים]" שהיא גם מעין הערכה ז'אנרית וגם הערת תוכן ומטרת של הספר, כפי שהקדומים הערוות אפיון לכל אחת מהכותרות גם בסיפורים האחרים לרבות שתי יצירות לא חתומות המופיעות בהמשך הספר. הסיפורים הראשוניים בספר היו⁴ לחלק הפותח והבסיסי של סיפור פולין בכל המדורות וההדרפות,⁵ והם הסיפורים "קדומות" (Regen) (Erste Kunde) ו"גשם" (Geschenk).

מאוחר יותר, בשנת 1925, בהדורה שיצאה בהוצאה "הדים", התגבס קובץ סיפורים פולין כמעט כפוי שהוא מוכן לנו היום, ובין הסיפורים "קדומות" ו"גשם" השתלב הספר "משומרים לבוקר",⁶ שכנראה היה עדיף עגנון על הרשימה הלא חתומה שפרסם בנוסח הגרמני בכותרת: "איך נהייה המלך שאל ואהله מלך פולין". ב"משומרים לבוקר" מוטיב דומה, ובו נທבקש היהודי להיות מלך פולין. פרשת הרוב שאל ואהله אינה נזכרת כלל כתבי עגנון פרט לדרישמה זו, הלא חתומה,⁷ ולאליה מתלויה הערתו של הכותב: "על סמך מסורות משפחתיות", שהיה למעשה גם הערה של הסתייגות, לעומת הדרישה "משומרים לבוקר" המבוסס על סיפור מפורסם מאד על אודות היהודי אברהם פרוכובניק, המכונה על פי התבנית המקראית בבראשית יד, יג: "אברהם העברי" גיבור הספר. "משומרים לבוקר" הוא סיפור בעל מסורות ציבוריות

⁴ הספר "אור תורה" כמו "ונפלאות שם בית המדרש" המופיעים באצע הספר Das Buch von dem Polnischen Juden 1916 אינם סיפור תחיישבות אף על פי שלפי הפרשנות המוצעת בחיבור זה הפטורים הללו הם ראשוניים, וmbטאים את מהות ה المسؤولיה השונה בין גויים ליוחדים. רואו להלן.

⁵ בין "קדומות" ו"גשם" מופיע בהדורה הקונוגית הספר "משומרים לבוקר" שהוא ספר מאוחר יותר מר-1924. בספר על היהודי פולין מר-1916, מופיעים למעשה שישה שימוש בשם הספר של השנינים, הפותחים שצינו כקובוצה אחת, באנציקלופדיות "על המשמש" ו"אור תורה", וכרשימות או מוארים לא חתומים מופיעים "ביתה של אסתרקה" והספר "על המלך שאל ואהלה". בספר "ביתה של אסתרקה" מתלויה כתורת המשנה-הערת הספר: Aus einem unveröffentlichten Gefchichtenbuch für die Tochter Israels מותן ספר המעשיות של בנות ישראל שלא פורסם. זו ההנחה רבעונית של עגנון שחייב "הלא פרצח" שלו מעתה הצנעה או סודיות שהמלביה" שאיינו חותם שמו ממשך למעשה לאורכו. הספר "הלב והעיניהם" מ-1943, עיבודו של "ביתה של אסתרקה", דחק את "במציאות" למקום השביעי.

⁶ התפרסם לראשונה בעולם ב-1924, אגדות פולין, א. משומרים לבוקר. ב. גשם.

⁷ רבי שאל ואהله נתנוון למלא פולין" מופיע בספר על היהודי פולין לאחר הספר על "ביתה של אסתרקה". הסיפורים תורגמו לעברית על ידי לילה בנטל ופורסמו ב"הארץ" י' באדר תשס"ז, 10.3.2006 בתוספת מבוא, הלו יס, "יחסים פולגיים בין יהודים לגויים". מוכיח שאנו יודעים היום בדורות שסיפור הבלthy חתום "ביתה של אסתרקה" הוא של עגנון בגלל השוואת הנוסחים "ללב והעיניהם" אלו מניחים שגם המשנה על המלך שאל הוא של עגנון. מעשה זה הוא הארך בספר ומחזק עשרה עמודים. עד כמה שידוע לנו אין ככלפי כל התייחסות ביבליוגרפיה.

פולניות ויהודיות⁸ עתיקות ולפיכך העדיף כנראה עגנון על פני סיפור משפחתי שניי במחולקת בעל מوطיב דומה.

עגנון לא ראה כנראה את הספר "במצולות" כחלק מסיפור פולין, שכן בראשית התפתחות של קובץ פולין הספר "במצולות" כבר נכתב, ועגנון לא שילבו בנוסח הראשון של קובץ "אגדות פולין" שנתרפסה בתקופה ה' תשרי-כסלו תר'פ' (1920).⁹ רק במהדורה הבאה של סיפוריו פולין, היא מהדורות "הדים" שיצאה בתרפ'ה (1925) השולב בספר.¹⁰ זהו כינוס הספרים הראשונים, שנעשה בארץ ישראל סמוך לעלייתו השנייה של עגנון ב-21 באוקטובר 1924, שבו נספו למוחזר פולין ספריים הן מתקופת גורנניה והן מהשנה הראשונה לישיבתו בארץ.

בסיפור "במצולות" עגנון מביא או מגדים, שלא מודעת, את אחירות יהורי אירופה, שהייתה צפואה מראשית ימי הקיום היהודי בפולין.¹¹ לפי תפיסתו,¹² ראשית יישוב היהודים בפולין קשור בפליטי גורות ש'ו"מ, תחילת מסעי הצלב הראשונים במאה האחת עשרה – שתים-עשרה (1096) ועד אחירותם הבלתי נמנעת של היהודים באירופה בתקופת השואה. הפורענות שעגנון נדרש אליהן בסיפור פולין עיקרן בהקשר גורות 1648-1649 כלשון המוטו של הספר "קדומות" המציגות מסליחות-תקינותו של הרב משה בן מנארול. אבל הן חלק מגלגול החוזר לפחות מזו מסעי הצלב.

בסיפור "במצולות" מצביע עגנון על החוקיות ההכרחית שבריתםosis יחש היגויים והיהודים, הנובעת מעצם היות ישראלי בגולה. כך גם הברית שכרכו היהודים עם מלכי פולין היא ברית שיסודה חטא. חייה בר יצחק ציניה זאת,¹³ והדברים אמורים במפורש בספר עיר

8 ראו חייה בר יצחק, להלן העירה 11, ומארדו של מאיר לבנן על המלך שאל, "חוליות" 7, 2002 [התפרנס לרשותה בוילנה, 1930].

9 בפרסום זה כללה קבוצת ספרי פולין חמישה ספרורים בלבד והם: "אגדות מנ' קדם" [קדומות]; "מחולות המות או הנאחים והנעימים"; "בית הכנסת הגדל"; "נפלאות המשש"; "אור תורה". זהו ה cynos הרראשון בעברית של קבוצת ספרורים בכותרת פולין.

10 על ראשית היישוב היהודי ראו בהרבה וכבהעקה חייה בר יצחק, פולין אגדות ראשית, אתנוופואטיקה וקורות אגדים, ספרית פעולים 1996. ראו שמואל ורסס, "בין מציאות תיאורית לתיאור ספרי: בין יהודים לפולנים בכתבי עגנון, עגנון פשוטו, מוסד ביאליק תש"ס, עמ' 215-263, הע' 404-396.

11 בשרטוטים אחדים פונה למאה העשויות כמו בפרשנות המלך פופיל שטרופחו הUBLICים ב"משמעותם לבוקר". ביצירות אחרות היהודים התיישבו בעקבות מסעי הצלב ובאחרות החהלה לנדוד או לעלות לארץ אינה מנומתק. העמדות השונות מייצגות התרבותות המתנגשות בגרסאותו והתפתחותו של "קדומות". ראו ורסס, שם. חייה בר יצחק, שם.

12 ראו הלל ויס, "פרשה ראשונה מקורותיה ההיסטוריוגרפיים", קול הנשמה, עמ' 45-52, העוסק בנושא מסעי הצלב, העדקה והמתא-ביוגרפיה הפוואטיבית של עגנון.

13 בר יצחק, שם, מצטטת במלואה את הסליחה של משה בן מנאROL שבפולין, שאת ראשיתה מביא עגנון כמותו לסייעו "קדומות" אשר נכתב מיד לאחר גורות ת'ח ות'ט. השורות שב嗾 מש הסליחה מתאימות לחורבן כל יהודות אירופה בשואה אף על פי שונכתבו בסביבה 1648. "מה עמידך ומה אדמה לך ארץ פולין/", יגעתם בפרק אלו הנשreprים, ובפרק כיצד צילין, וכו': "עגנון

ומלאה וב"קורות בתינו" במקומות שונים. היהודים בלועים בקונספסיה הבסיסית של ריתמוס החטא והיקונו גם ללא תודעת אשמה כמו בסיפור "עגנוןת" (יפו 1908), המעיד את החטא כחטא מטפיזי-kosמי, כאשר לעיתים נקרע חוט בთוך הירעה ולעתים הקב"ה מעלה רוח חדש ממרום והחוט מתאחד. לצד מערכת הנמקות כמו בויש ארץ ישראל, המערכות האתיות המסתוככות הללו מהוות נקודת מוצא פוריה ליצירת טקסטים סכיזואידיים-דרדרנטופיים כמו סיורי פולין וסיורי ארץ ישראל שהמתה בין גלות וגאולה, שני נופים חופפים ומונגים, מזין אותן. ביצירת עגנון כל הקשור בקש"י הייצאה מן הגלות וביפוייה כמו גם העליה לאرض כרוך במדוח השטן. בדרך לארץ, בחנותות שונות, אורב השטן ובפרט על חוף הארץ. כך לדוגמה בספר "בלבב ימים" (עמ' תזו-חצז) בפרק "נסין" הנלבבים כמעט מתחפטים להתעכב בשוק לשקובין, וכך היה חורדים על מעשי אבותיהם שהתעכבו לפני שמוña מאות שנה בדרכם לארץ בפולין.¹⁴

בסיפור "במצולות" בונה עגנון בשקדנות ריתמית ומעגלית את שגרת החיים בגולה כשגרה כמו חיובית ומטעעה על מנת להרים אותה בהמשך הספר. "יעקב לא יקנא בעשו ועשה לא יצור את יעקב"¹⁵ [...], ימים רבים עשו הכהרים בדבר הזזה" (עמ' ששה). אך האסון כרוך בעקביו וגליהם. שם הכהר שממנו באים היהודים שהותבעו הוא אסונובקי. ככלומר, שם ספרותי המציג אסון (עד כמה שבדקנו אין מקום שכזה אלא בשם דומה ובשימור רחוק מאוד שאינו רלוונטי).¹⁶ וכך גם שם של מקום אחר הנזכר בספר

משתמש באגדה האתיאולוגית שביקשה تحت ציוק דתי-רוחני להתיישבות ולשהיה בפולין בהיפוך מגמה".

¹⁴ ראו גם ב"פת שלמה" סמוך ונראה. גם לאחר שהעלוה בא לאرض מי שמקבל אותו על החוף הוא השטן. המוטיב מופיע כאמור גם "בלבב ימים".

¹⁵ גם בפתחה ל"קדומות" בפייט של משה צץ.

¹⁶ שינוי מסונוקה לאסונובקי, מסימות וויסית לטיזמת אוקראינית. ראו גם שינוי שם המקום "לובובקה" בספר "אור תורה" בנוסח ראשון (1907) לקובלובקה בנוסחים החל מ-1916. הספר מתרחש בפודוליה חבל ארץ באוזור בוטשאטש, מזרחה גליציה, כיים אוקראינה, בוטאטש שיכת לשולי החבל הזה.

עגנון מזכיר בספר למפרוש סביבה ריאלית לצד סביבה דמיונית אגדית המופקת באמצעות הפרטפקטה של פטקי התנ"ך. האובייקטים הריאליים מקבלים נוכחות מיתית. הנהר החוצה את העיר וכן מזכר הקשר שיש לו תפקיד מרכזי (ראו קטע (44)). על הצעת קשור אפשרי בין אסונואה לאסונובקי ראו אברהם הולין, מראות ו回忆, מהדורה מדעית ומאורת של הכנסת כלה 1995, עמ' 248: אסונובקי על יד זובקובנה נמצאת בבלארוס. בלשון המקומית נקראית אסאנואה. כיוון שהעלילה מתרחשת בכפרים שליד בוטאטש הנזכר בספר למפרוש אין זיקה בין אסונואה לאסונובקי. ראו הכנסת כלה, עמ' שmag: שם מביא עגנון תמצית ספרי פולין שכח שבודה ידועה היסטוריוגרפית: "כגון מעשה הנאהבים והנעימים, שעשה אדם חופה לבתו ובא הפריץ וחטף את הכליה מתחך חופה והרג את החתן, וכגון מעשה אנשי אסונובקי, שואה אוthem הפריץ נסועים לעיר להתפלול ופקד על עבדיו לשקעם בנهر, וכגון מעשה אבי אביו של קלמן החיטי ששבך הפריץ את דמי כדם חיה ועוף, וכגון מעשה אביו של ליטאי שנרג בעיר ומעשה פרץ חמוי שכפו עליו יורה של ופת וותחת. מרוב רחמנות על ההרוגים והנתנבעים היה רב כי יודיל שוניה

"במצולות", שהוא דמיישוב, אף הוא שם בדיי¹⁷, ובו יש רמז לנקמה לדרישת הדם,

להשיב דם של המתנכלים אל חיקם.

המotto המתנוס בראש הסיפור במצולות: "ותעתש אדם כdry הים [כרמש לא מושל בו]", השאוב מספר חבקוק ד, יא שנחפרש כביטוי לאובדן השליטה של ההשגה על העולם "לית דין ולית דין". איש את רעהו חיים בלעו, כמו בתפיסה השיריתית של האלים הנצחית לפיה "deg גדול בולע deg קטן".¹⁸ כך בפיירושי ברטנורא, הרמב"ן ואבן עזרא, אשר בסיפורינו הם מכונינים לא רק לכלי הטבושים היהודים, שנעשה בהם תשליך, אלא גם לכלי הדיגים ושולחיהם, שדגו את היהודים ובهم תיעשה נקמה כלשון תהילים ט, יג: " כי דורש דמים אותם זכר לא שכח צעקת ענויים" שהפרק לביטוי החותם את

הquina לזכר קדושי קהילת שורם (1096, תנ"ו).

גרעין עלילת הסיפור הוא מעשה בפריז, בעל העיר בוטשאטש, אשר "התחשך לו לפטע" להטיב יהודים הבאים זה שניהם רבות ואולי דורות להתפלל מדי שנה בשנה בימים הנוראים בעיר המחוות בוטשאטש. מסורת סיפור ההטיב או הסיטואציה הוו מופיעה לראשונה ברשימתו של הנער שמואל יוסף טשאשקייס "עיר המתים"¹⁹ (1907) החתום בפסבדונים "אחד מן העיר", ומכאן ואילך מופיעה בספרים ובפים

משניות לעילי נשמהם כדי לעשות להם טוב". עגנון מציג כאן סדרה מוטזית של מקצת סיורי פולין ומצביע על הזיקה ביניהם. "מעשה הנאהבים והנעימים" הוא כותרת המשנה של "מחולת המות" הסיפור הרביעי ומעשה אנשי אסונובקי הוא "במצולות" הסיפור השביעי.

טכנית של ושימת זיכרונות של מעשים המהווים כותරות לסיורי גרעין נוקט עגנון כבר בספר טהנסס", מתוקפת בוטשאטש 1907 ומציר שם את גרעינו של "מחולת המות" עוד לפני שכחכו. כפי שברשימהו עיר המתים מאותה שנה 1907 מופיעה תמצית ספר השואה המונומנטלי שלו, עיר ומלואה שיצא לאור ב-1971.

¹⁷ על משמעות המשות היהודים של יישובי פולין ראו חיה בר יצחק, "גיאוגרפיה של הדמיון היהודי" ואגדות ראשית, עמ' 30-26.

¹⁸ ראו מסורת פרשנית בעניין פסקו של חבקוק: ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ג משנה ב: " בשלומה של מלכות — ואפילו של אומות העולם: חיים בלעו — וכותב (חבקוק א) ותעשה אדם כdry הים, מה דגים שבם כל הגודל מחבירו בולע את חברו, אף בני אדם אלמלא מורה של מלכות כל הגודל מחבירו בולע את חבריו [עכזרה זורה דף ע"ב]: ابن עזרא חבקוק פרק א פסוק ד: ותעשה — הנה האדם בעכוורו בריית זה העולם השפל נחשב כdry הים שהם מותרין לאכול וכל אחד בולע קטן ממו והנכון שאין להם טעם: רמב"ן: שמות פרק יג פסקו טז וייעשו אדם כdry הים שלא ישגיח האל בהם ואין מהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלים בעדרו או ביחיד ויעשה עליהם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו.

¹⁹ ורסס מזכיר זאת בספרו עגנון כפשתו עמ' 315-380, בו מצוין בטעות 1902 ומצין רק מקצת המקומות בכתבי עגנון שבהם מופיע או נזכר האירע המכונן הזה. ראו אורח נתה ללון, עמ' 15 ורסס, עמ' 380-381; הכנסת כלה 261/2 על הפריצה שטבעה במקום שבו שוקעו היהודים, מוטיב הנקמה המצין מידת נגד מידה. וכן שם 343/4 "עששה אדם חופה לבתו ובא פרץ וחטף את הכלאה מתוך חופה והרג את החתן". סייר פשטוט, עמ' 185 ; 384, אורח נתה ללון, עמ' 384 ; עיר ומלואה, עמ' 214, 31, 215. ורסס אינו מתייחס כמעט לתוכן הרשימה "עיר המתים" (1907)

של עגנון כסיטואציה מכוננת וכזיכרון רודף. מצאנו גרעין סיפורי עובדתי דומה במחקר של יעקב גולדברג העוסק בהיסטוריה של יהודי פולין:²⁰ "[האדון] שלו כדי להשתיקו [את האדון השני, וכי לחראות את רוחבlico, הורה להעמס עגלת ביהודים וביהודיות, שבמספרם נמניתי אף אני]. השילכו אותו כמו שקים, הסיעו אותו לחצר אחוותו של האדון הכוועס, ושם לפניו הצעו, הפך העגלון את עגלת הנושאים ופרק אותו ממש לפני דלת הבית. לנוכח מהזה זה בעל הבית, האורחים וכל המשרתים כמעט התפוצצו מצחוק. אחרי שעשו זה של אדוניו בני השילכתה, שבו נקעו שתי אכבעותי וכמעט נחנקתי, קרו לי עוד מקרים אומללים רבים". ספרו של גולדברג חדש במקורות ארציונאים פולניים שאין בידי לקרוא בהם. הוא עוסק בעיקר בהיבטים שונים של חי החברה היהודית בפולין במאות השש-עשרה – השמנה-עשרה. הספר המדון התרחש כנראה בתקופה שלפני החסידות, ככלון עגנון בספרו, "ובימים בהם החסידים טרם נראו בארץ ודריכי ההתפלגות לא ידעו עוד". וכנראה בתקופה פעלתו של ועד ארבע ארצות. עגנון מוגיש עבודה זאת לציין את תמיינות התקופה, את העדר חטא המחולות.

התנהגותו של "בעל העיר" מוגגת כגהמה; והוא שבר את שגרת הקיום ללא התראה מוקדמת תוך גחמו. לא ההשתלשות הսיבתית קובעת את יתכנותו של אירועו היסטורי, אלא הפטונציאל הבסיסי של יהסי גויים-יהודים מעצםطبعו. ההטבהה שהיא רצח כמוראקי שאליו צמודה עלילת דם ולאחריה נס ההצלחה בזוכות המתים, הנרצחים הטבועים שבאו לבית הכנסת ביום הכהורות, והצילו את אחיהם מן העיליה. כל ההתרחשויות הללו צופנות הן את הדגם האולטימטיבי של יהסי הגויים והיהודים והן את רעיון ההצלחה הנסית במחירותי הנספים הקודמים, מהלך שנותן משמעות למוחה, צורה של השגחה. מצב דומה אך קומי מופיע ב"גפלאות שםש בבית המדרש", שהוא ספר מסיפורי פולין שהתפרסם לראשונה בגרמנית וקדם ל"במצולות".

הרפלקס של הפרץ, "אלוף בוטשטיין", ועבדיו הנרגזים באופן טבעי ונאותים למלא אחר הראותיו הסדייסטיות מנוסח בלשון אירונית, בשאלת רטורית המשתמעת לשני פנים: "האמנם אין פחד פן ישבר הגשר תחתיהם ויפלו ב:urlות? והפרץ שחק בדברו" (קטע 37, נוסח א). התנהגות הפרץ מוגגת כגהמה ללא כלرمز מוקדם לסכסוך או ציון שנאה מצטברת. להפוך, בפתחית הספרו נאמר: "יעקב לא יקנא בעשו ויעשו לא יצור את יעקב כי שוקט הוא על אדמתו" תיאור שגורת החיים השלווים והשגרתיים בין היהודים

שהיא בעצם תמצית הספר עיר ומלאה (1973). הרשימה שכותב הנער תשאטהשיקס חמישים שנה לפני שהחל לעסוק בספרים שאחרי השואה כ"סיפורים של עיר" מה שמכונה שהતפיסה הבסיסית של השואה טמונה ביצירת עגנון כמו בתודעה ההיסטורית היהודית והעולםית עוד מלפני היות ההיסטוריה.

²⁰ יעקב גולדברג, "על יחס החברה הפולנית כלפי יהודים" החברה היהודית במלכת פולין ליטא, מרכז שור לחולדות ישראל 1999, עמ' 39, הע' 38, Archiwum Wybickiego,(3), A. Bukowski (ed.) Gedansk 1978, p. 96

לגוים ובין היהודים הכהרים הכהרים לעיר בוטשאש נמשך בתהדרה ובצורה מחוורית בכל פרק א: "ימים רבים עשו הכהרים בדבר זהה". ההתפרצויות או השינוי בלתי צפויים, אך גם ההתפרצויות שכנגן וההתוגבות שבסיפור מבטאות דפוסי המתנהגות יהודים שהם ספרוניים ובכלתי נשלטים.

סיפור הטבעת היהודים כוואריאציות שונות ודף את עגנון ברובו מיצירותיו המרכזיות. הוא היה דגם אובייסיבי. באחדות מיצירותיו הוא מופיע כזיכרון-יסוד ומוטיבים אחרים הקשורים בהטבעה או בחטיפה אל הימים שנרמו כבר ביצירותיו המוקדמות של טשאטשקיס, עגנון. "ביהוتي כבן תשע שנים עשתי בלבד על בחור אחד שיצא להדילך נרותليل ראשון לסליחות על הנהר, כאשר היה מנהג הבחרים בילדותי ותבוא אחת הנערות מנערות המים ותקחוה" (עצמי אל עצמי, עמ' 7); כך גם בסיפור מאוחר של עגנון "בחנותו של מר לובלין": העין של אש הייתה מציצה מותך האפר, אותה שהיתה מתגלית ביום שעברוليل ראשון לסליחות במימי הסטריאפה והיו זאותי בני ישראל טועים בה והולכים אחריה בגלן בנות המים שעשוות מלוכה בהם. והם לא היו יודעים שעין של מתי ישראל היא שונבע על קידוש השם, והיא מציצה לראות שמא עשו ישראל תשובה ויעדנו לגורלם לקץ הימין. מפני הציגרה שנעלמה לא נראית אותה העין. שונא אני את הגזומות. אבל דרך משל אומר, דומה עלי כאילו לקתה עינם של ימים שעברו" (עמ' 169). ²¹ "עין של אש" היא תמרוד אזהרה זיכרון שליווה את ישראל מדור לדור, היא העין המשגחת של מתי ישראל שזאותי ישראל מפרשם אותה באופן הפוך, בילד-ארוטי. העין הלוקיה מעידה כי הציפייה לגאותה נתעמה.

הנעריםليل ראשון של סליחות מדליקים נרות וקשרים אותם בנסרים ושולחים אותם במימי הנחל

"להאריך להם למתי ישראל שהשליכו הגוים לנחל כשהיו הולכיםليلי סליחות". עיר ומלאה (עמ' 214) ותוספת גרסה (עמ' 215) "וליל ראשון של סליחות עולים הם מן המים" הקשור במוטיב השני. יחד נוצר תלמיד או משזר מוטיבים: מוטיב הטלית ומוטיב התבועים: מוטיב המתנים הבאים להתפלל בבית הכנסת הנפוץ בכתבי עגנון באופןים שונים: ביום נוראים (עמ' 281) עגנון מצין מקור למספר, שהוא אכן ממשועה בלבד:

מעשה, פעם אחת היה דוחק גדולليل יום הכיפורים בבית הכנסת הגדול בקייטוב, וציווה הרוב המקובל ר' משה זכרונו לברכה שישירו המתפללים טליותיהם. כיון שהסירוש טליותיהם מיד עמדו רוחים. ומה היה העניין, שנפטרים הרבה באו להתפלל עם אחיהם ולבקש תיקונים, וכיון שהסירוש הטליתות שוב לא היו הנפטרים יכולים להסתיר חכרכיהם וחזרו לקריםם. מכאן ואילך נהגים

²¹ היל ויס, "עין של אש", מיתוס, זיכרון, היסטוריה ופולקלור — שימושם ועיבודם בספרות "בחנותו של מר לובלין", ידיעות: במה לפולקלור היהודי, 29-28 (64-63), 2003, עמ' 7-24.

שאין קוררים את המת בקיוטו בטליתו, כדי שלא יוכל אחר פטירתו להתעורר עם החיים. שמעתי מפי ראי' ברור. (ימים נוראים, עמ' 281).

גם במבוא לימים נוראים עגנון מספר את זיכרונוימי לילדותו המוקדמת בגיל ארבעה הקשור בהתחטפות הקהל בטלילות ביה"כ. גם בסיפורים אחרים עגנון מעמיד את עניין ההתחטפות בטלית בערב יום הchiporim²² כביטוי לקודשה העלינה ועם הסורתה היא פוסקת. (ימים נוראים עמ' 5) "עתה אספר מי גומ לי שאבכה. אותה שעה שנפסקה התפילה נפסקה פטאום אותה חטיבה נאה. מקצת מן האנשים הורידו טליתותיהם מעל ראשם ומצתם התחליו מסיחים זה עם זה. אותן שאהבתי נדבקה בהם החליפו פניהם פטאום והשחיתו את דמותם הנאה ואת דמות הבית ודמות היום. ועל זה היה דוח לב' ועל זה געתי ב בכיה".

זכרונו הילודת מעיד על הסיטוט מריגע הסרת הטליתות, כשהסיפורים האחרים הוא סיטוט התגלותם של המתים. מכל מקום המוטיב של המתים והטלילות מופיע בספר "במצולות" כנראה עוד לפני שעגנון הכיר את א"י ברור, היסטוריון והיסטוריוגרפ של היהודי גלייצה, שבו הוא תולה את המקור לסיפור.

כך גם בספר "חלומו של שלמה יעקב" (יפו, ירושלים 1913) שהופך ל"יתום ואלמנה". גם בספר "הסימן"²³ (1944, 1962) שבו מופיע גולגולת המשורר אכן גבירול בבית הכנסת בתיקוןليل שביעות ועשה סימן לטבוחי קהילת בוטשטיין עליה המוטיב המאכבריה-הגאולתי.

ענין ההטבה קשרו לבלה שלדרבי עגנון כתוב בילדותו על בית מים שהחטפה את אהובה אל תוך הנהר. ככלומר לרומנטיקת המוות. העניין הזה מצביע על הסמיוטיקה של המוות. היהודים נמשכים אל רוצחם. גם ב"מחולת המוות או הנאהבים והנעימים", אחד מסיפורי פולין החשובים, עליה סיפור החטיפה על ידי פרץ פולני, והקבורה מוטיב שמתפתח ב"לב והעינים" (1943), הספר שעגנון קיבץ מכך עשרים וחמש שנה אחרי "מחולת המוות" בಗל דמיאן ותלוות המוטיבים שהוא עיבוד של בית אסתורקה בנוסח הגרמני, הוא גלגול של מוטיב ההטבה (ראו עוד בספר "הപנס" שנכתב בבודפשט באש ב-1907 ובעיקר בפיתוחו בטוטען טאנץ' ביידיש מאוחרת תקופה, הΖופן בחומו את סיפורו ופאלא הסופר שהוכנס על ידי עגנון לתוכו סיפור "אגדת הסופר". יתכן שתובילתו של רפואי במיה נהר הקפו ביום השלוג ששינתה את כל אישיותו ויכולת כתיבת שלו, מחוללת טרנספיגורציה הקשורה למכלול המוטיבים הללו, הבולט מادر בספר 'חופה שחורה' שהפוך "חופת דודים").

22 ברוך קורצוויל, "יום הchiporim בכתביו עגנון", מסות, תל-אביב תשכ"ג, עמ' 269-282.

23 נוסח ראשון מקוצר מאד התופיע בתש"דفتحי דברים, עמ' 196, והנוסח המקורי מופיע בהاش והעיצים, עמ' 283 ובסוף עיר ומלאה.

נושא היישועה או הגאולה מתלבך בסיפורים אחרים עם נושא המחול, מחולת המוות, או ריקוד המתים כביטוי נעלם של איחוד האוחבים והמתחים שבסיפור. כך ב"עלית נשמה" (1909) ששובץ בסוף סיפורו "הנדח", כך גם בסיפור "לבב אנוש" (1924) הריקוד המסתתרים בהתקף אפילפטי של עוזה הין אשר-ברוך בصفת (אלו ואלו, עמ' תמ). כך גם ר' שלמה בספרו "שני תלמידי חכמים" בספר סמוך ונרא הנטפר מתווך אמרית שיר השירים (עמ' נב) ואדולף ב"כיסוי הדם" בספר לפנים מן החומה, הנטפר מתווך זמר (עמ' קב).

мотיב הסמכות

мотיב היהודי — פנימי — אנטרופולוגי מעין היסטוריוגרפיה נוספת, הקשור לגורל אחרית היהודים באירופה, הקשור בזיקה הסמכות שבין היהודי העממי הכהני או בן העירה לרבי הגליל או הסמכות המרכזית באוצר. לכארה כפי כל מערכת סמכות משפטית, אבל אצל היהודים מכוח התורה מסיני ומכוח הגלות ויתשי הקהילות והמבנה הتسويולוגי, יש לרבי מעמד מיוחד ואין כאן מקום להאריך. כפי שהתרופפות מערכתי הסמכויות התורניות נזכרת ביצירת עגנון, לפחות החלמן בספרו "זהה העקבות למשור" (יפו, 1912), עיטל מטעם הקיר"ה²⁴ (הקייטר ירום הודי) הוא גורם שהוורס את החברה היהודית, ובעיקר הוא מתבטא במתה שבין מחלקות חסידים ומתנגדים. עוד קודם לכך בספרו "הנדח" כשפרוסם פרק הסיום שלו "עלית נשמה" היה כבר ב-1909, שם עולה עצמה המחלוקת בין "הפלגים", ככלומר המתנגדים, לבין החסידים מנוקדת צפיפות חסידית. עגנון מוצא לנכון לצין בספרו "במצולות" כי הספר מתחנה בתקופה שלפני החסידות, וכך היהודים הכהנדים אינם עושים מנין משליהם, כפי שמתארח בספרו "הנדח" שהחפרסם בשלמותו באותה התקופה (בעברית ב-1919 אבל בגרמנית ב-1917). חלק ניכר מסיפוריו העוסקים בחסידות עגנון מאישים את החסידות בהתחזרות הסמכות המרכזית, עניין שהוביל לחלוקת, למילשיות ולרכילות שהרטו את העולם היהודי ותרמו תרומה מכרעת לשואה.

ראה בביטוי שבקטע 12 (השותאות הנוסחים) "ובימים ההם החסידים טרם נראו בארץ ודריכי ההחטפנות לא ידעו עוד". המשך הקטע קשור למודלים עתיקים של הזיקה שבין היהודי הכהני למרכזי הערים נסרים לגבי קיום מצוות פומביות "ברובם עם" הנזכרים כבר במשניות מסכת מגילה המתארות את המציאות בתקופת המשנה (200 לפנה"ס ועד 200 אח"ה), אבל למעשה התקנות מיוחדות לימי עזרא הספר (500 לפנה"ס). ראו הביטוי:

²⁴ כי בימים ההם כבר ניטל מטעם הקיר"ה כח החרם ALSO AND ALON, "מעשה רב יוסף או תורה לשמה", ALSO AND ALON — והיה העקבות למשור (1912, 1919) עמ' 62; "היכן היו רבני ירושלים מגני ארץ? למה לא עיכבו את הганוני ולא החרימו כדין יורד לחוי אחרים? אלא שכבר ניטל כח החרם וננטש מרוב שימוש, כי כשלה ירושלים", ALSO AND ALON, כל כתבי, תל-אביב-ירושלים 1953, עמ' 426.

"מטעם הפרנס ושבעת טובי העיר" זו צורת השלטון הריכוזית המקובלת במבנה היישובים היהודיים שהואאמין מערך הקאים בכל פרישה יישובית, אך כאן יש לו טעם עקרוני כדי לשמר על סמכות התורה שבעל-פה. "שופטים ושוטרים תחן לך בכל שעריך" דברים טובים נזכר מוסד "טובי העיר" כמו בתלמיד בבלי מסכת מגילה דף כו, א "שלא מכרו שבעה טוביה העיר במעמד אנשי העיר".
הסיפור "במצולות" מתאר המשורר בתקופת ועד ארבע ארכזות כנראה לפני מלחמת המאה השמונה-עשרה. הסמכות מגיבירה את הקשר בין כל בני הכהנים והעיריות בסביבה ומעצימה את הסולידריות החקלאית, מוטיב אשר לו משמעות רבה בדפוסי ההתנהגות שבמהשך.

העליה לרגל

היהודים הכהנים עולים לרגל אל העיר, "כימי עולות אל הר הקודש בירושלים שלוש רגלים בשנה". עגנון משלב פסוקים העוסקים בעלייה לרגל (המצויים בקטעים 15-17) והמבתייחס ביחסו לעולי הרגל לירושלים שארצם ורכושם לא ייחמסו בזמן שהם עולים לרגל, "ואיש לא יחמוד את הארץ". אבל בספר לאחר שנים רבות של שגרה מתרחש הפך מן ההבטחה. כל השפע והטוב הכהני טוביעים במים עם בעלייהם, בניגוד למובטח לעולי הרגל. לכאורה ההשגחה הפרטית אינה פועלת, ועלה התהיה על דרכי ה'. האם זאת אירונה?

(��טע 58): "שם ירדו למצולות עם ה', אשר אמרו שם תכון תפלה "תשליך"لالחפץ חסד. והמים עלו שנית ולא נודע כי באו אל קרבם". אבל לא כך מסתיים הסיפור, אלא בנס ההצלחה מן העלילה.

אמנם הנס הוא זוויתי, הוא בא במחירות ידיעת ודאות הירצחים של אחיהם של המתפללים אשר נדחקו כמתים ללא טליתות לבת הכנסת ומשכו ממנה את גוויות הילד. לזכר האירוע נוצר מנהג בקהילת דמישוב שלא לעתות טלית בתפילה יום הכהנורים. "לזכור הנטבעים אשר באו במקרא ה' ביום הכהנורים" (ראו לעיל).

תבנית דומה במקצת לסיפור "מצולות" נמצאת בספרו על רבי שמעון בר יוחאי "יראהו כוותי אחד עסדה הארץ", אמר כלום לא אלך ואשחך באותו ז肯 של היהודים? נטל מטה וטמנו בשוק שטהרו בבורק [בר יוחאי] החלך אצלו ואמור לו: וכי לא תורה שוק פלוני" אמר לו הן. — ואם אוציאה לך מתים אחרים? אמר לו הוצאה, הראה לו. צפה ר' שמעון ברוח הקודש שהוא מניחנו שם. אמר גוזרני על העליון שירד ועל התחתון שיעלה. וכך היה (בראשית הרבה, פרשה עט, ומקבילות). ראו גם ספר האגדה, ביאליק ורבניצקי קצב-קצג.

ביטויים אחרים כמו "קהל ישראל רביה" או "קהל קדושים רביה" שמופיעים בתהילים פט,ח: "אל נערץ בסוד קדושים רביה" הם ביטויים הקשורים מאוחר יותר בספרות ההיסטוריה-גאוגרפיה של השמדות והפרעות ממשי הצלב ואילך והם מבשרי אסון. הביטוי

חוור לקראת סוף הסיפור פעמי שניות לאחר שהיהודים יודעים כי נגזרה עליהם גזורה. הם מבקשים למות בקהל קדושים רבה (קטע 82).
 ייתכן שגם הביטוי: "עד בוא החנוכה ונשחתו האוזים" שהוא ביטוי עובדתי, הקשור בסוף עונת האוזים הוא גם ביטוי מטפורי מהדחד ואומר בשתייה האוזים ישחתו בعليיהם כן הביטוי בהמשך שורה 24 "ולנד נשםה". ראו ביטוי הקשור בסמיוכם קונוטטיבית דומה: "באה חרב של מלחמה לעולם ושהטה לשוחטים ולאוכלים משחיתתם". "כיסוי הדם" (לפניהם מן החומה, עמ' 66).

התנהגות היהודים לקראת עקדתם – קבלת הדין
 מתחטפים מראש בטליותיהם ואין מגלים כל מהאה או התנגדות, "כי אמרו פן נמות ולא נבוא אל אלהינו לבוש חול" (קטע 49). גם באחרית הסיפור לאחר שנודע על עליית הדם ואשר נגזר על היהודים, באים יהודים מן הקרים הסמוכים למות עם אחיהם שבבוטשאטי.

ישנם בספרים מארגים משלבים של היסטוריה, מיתוס, אהבה ומות בכיוונים שיש בהם לפי דעתו רוחות בעיקר בזמננו פתולוגיה, כך לפי הנורמות המקובלות בדורות המתבאים בערך של קידוש השם, אבל ביצירת עגנון עניין העקרה וקידוש ה' הוא כפי שהיא ברוב תקופת הגלות בימי גזירות, שמדות ופרעונות. מהלך הבחירה במות אמן קשור הן למערכת הערכים הבסיסית של עגנון והן לבחינה האסתטית ברווח התקופה שבה נכתב הסיפור של ריקנון, תקופת שיאה של מלחמת העולים הראשונה המהוללה לרומנטיקה חולנית העולה בספריו האהבה של עגנון מתkopפת בוטשאטי ומתkopפת יפו. יש לראות בספר את הדומיננטה, המרכיבים העיקריים בכל סיפור ובכל קבוצה ספריים בתוך הפקעת הפסיכו-פואטי. יש לעיתים, שליטה, שלווה ואיזון ולפעמים הסתמכות פרועה ללא מוצא. וכלשונו של גרשון שקד בעקבות ביקורת ברנר על "באלה של מדים" "המאבק עם שלל הסנטימנטליות".²⁵ אנו מבקשים לציין כי במהלך העלילה תוך כדי הסתמכותה: עלילת הדם, הטעבה והתרה, ישועת היהודים על ידי הטבעיים, הוא דגם חשוב ביותר הפועל תמיד באופן פרדוקסלי בגורלוֹת הגיבורים ביצירת עגנון.

זהו דגם הבא לבטא כי מהחובבן ומהאטון צומחת ישועה נסתרת.
 לקראת סוף הסיפור כאשר נודיע יהודים מן הקרים הסמוכים על עליית הדם הם באים למות עם אחיהם. זהו דפוס התנהגות של העדה המפנימה את מצוות קידוש ה' בדרך הנראית לו כהתאבדות, כרצח וכתנהגות לא אנושית. מנהגי קהילות שו"ם תבעו מאנשייהם להרוג את בני ביתם ואת עצם כדי שלא להתנצר.
 הנושא הזה נידון בהרחבה בשנים האחרונות, בעיקר בעקבות הpollomos שהתעורר

25 גרשון שקד, אמנויות הספרות של עגנון, מרחביה 1973, תשל"ג, עמ' 33-52.

סביר חיבורו של יעקב יובל ששוכלו בספרו שני גויים בבטן.²⁶ יובל מיצג את העמדה הפטו-ציונית הקלסית, שלפיה אין ערך בעולם המצדיק ויתור על החיים. כל פרשת העקרה נחפתה בצורה שלילית בעניין ישראלים, או דתאים מודרניים כענין מיותר וברבורי, אבל בהיסטוריה הקלאסית של עם ישראל זהו נושא לגאווה הבונה את העשנות היהודית, את הזחף לקיים את העם היהודי ואת הדת היהודית במחיד יהרג ובעל יעboro כהלוות קידושה.²⁷ ביצירת עגנון נקנתה העמדה המסורתית הקלאסית שהיא בעניין מבקרים אחדים של עגנון לפחות מביכה עם לא שלילית מעיקרה.

במצולות

מקרה:

הבלטה — שינוי כתיב או נוסח
 נתוי מוגדל — הוספה או השטחה
 נתוי בהבלטה — שינוי כתיב או נוסח בחלק מהגרסאות
 סוגרים מרובעים — שינוי בסימני פיסוק
 החלוקה ליחידות טכנית בלבד ולא קשורה לתוכן
 הרישום "לא שינוי" מתייחס לנוסח הקודם לו

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו תל-אביב 1953	כל סיפוריו ברלין 1931
1	במצולות (סיפור) א.	ותעשה אדם כדגי חיים חבקוק א במצולות א	ותעשה אדם כדגי חיים חבקוק א במצולות א
2	כפר אסונובקה כפר גדור הוא במדינת פודוליה. בני נכרכם ירעו את צאנם ובקרים, יחו דגן וחיטה וישראל ישכון לבטה. בני נcrcם ירעו את צאנם — יש שא, 5, ועמדו זרים ורעו את צאנכם ובני נcrcם אקרים וכורמיכם יחו דגן וחיטה — הווען יד 8, ישבו בצלוחיחי דגן ויפרחו בגפן וישראל ישכון לבטה — יר' כג 6	כפר אסונובקה כפר גדור במדינת פודוליה. בני נכרכם ירעו את צאנם ובקרים, יחו דגן וחיטה וישראל ישכון לבטה.	כפר אסונובקה כפר גדור במדינת פודוליה. בני נכרכם ירעו את צאנם ובקרים, יחו דגן וחיטה וישראל ישכון לבטה.

²⁶ ישראל יעקב יובל, שני גויים בבטן, יהודים ונוצרים — דימויים הדרושים, תל-אביב תש"ס.

²⁷ דן לאור, חי עגנון, ירושלים 1998; משה גרנות, עגנון ללא מסוה, תל-אביב 1991.

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
3	יעקב לא יקנא בעשו ועשה לא יעקב לא יקנא בעשו ועשה לא יעקב לא יקנא בעשו ועשה לא יצור את יעקב כי שוקט הוא יצור את יעקב כי שוקט הוא על אדמותו מיאז ומימי קדם. על אדמותו מיאז ומימי קדם. מקום ישוב .	יעקב לא יקנא בעשו ועשה לא יצור את יעקב — על פי יש' יא 13, אפרים לא יקנא את יהודת יהודת לא יצור את אפרים כי שוקט הוא על אדמותו — ירי כז 11, והחתיו על אדמותו ; זכריה ט 16, כי אבני נזר מתנוססות על אדמותו ; אוצר המדרשים (אייזנשטיין) עמי נא פסקה 1, שאנו מואב מנעוrho ושוקט הוא על שמריו מיאז ומימי קדם — "ימיimi קדם" : יש' בג 7, לו 26 ; מיכח ז 20 ; איכה א 7, ב 17	
4	כפר הוא נחלת הפרץ אלוף בוצץ [], וכל זרע יעקב אשר בוצץ זרע יעקב אשר בוצץ זרע יעקב בוצץ. אשר בכפר כופפים להקלחת בוצץ.	כפר הוא נחלת הפרץ אלוף בוצץ זרע יעקב אשר בוצץ זרע יעקב בוצץ. אשר בכפר כופפים להקלחת בוצץ.	
5	ובכל זרע יעקב — תhalim כב 24, כל זרע יעקב מבוצץ יביאו למו את לוח המשנה, גם לולב גם אתרוג והדסים וכל אשר צורך בהם לנפש יהודי, באשר הוא יהודי, ממש מביאים[.]	מבוצץ יביאו למו את לוח הקיר לכל שנה, גם לולב, גם אתרוג והדסים וכל אשר צורך בהם לנפש יהודי[], באשר הוא יהודי ממש מביאים[.]	מבוצץ יביאו למו את לוח השנה, גם לולב גם אתרוג והדסים וכל אשר צורך בהם לנפש יהודי[], באשר הוא יהודי ממש מביאים[.]
למו — מלית מקראית			
6	אולם לימים הנוראים ילכו כל בני הכפר העירתי[.]	אולם לימים הנוראים ילכו כל בני הכפר העירתי[.]	לא שינוי
7	ובאו אל הקהלה אשר שם להתפלל לפני ה'.		
8	כי חוק לישראל הוא ומנาง כי חוק לישראל הוא ומנาง כי קדם לראש השנה ויום כיפורים ירדו בני הכהר העיריה להתפלל בבית ה' העיריה לחזק את בית ה'	כי חוק לישראל הוא ומנาง כי קדם לראש השנה ויום כיפורים ירדו בני הכהר העיריה להתפלל בבית ה'	
9	בנדבותיהם אשר הם מנדבים בעלותם לתורה ובשכר מקום תפלים		
10	שלשות ימים בשנה.	שלשת ימים בשנה.	
11	ובימים ההם והחסידים טרם נראו בארץ ודרכי ההתפלגות לא ידעו עוד [.] נראו בארץ — שיר השירים ב 12	ובימים ההם והחסידים טרם נראו בארץ ודרכי ההתפלגות לא ידעו עוד [.] נראו בארץ — שיר השירים ב 12	לא שינוי

מספר	הapiroת תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
12	על כן קיבלו עליהם את זעםם את אשר נפקד עליהם מטעם הצרפת והרנס וטוביה העיר.	על כן קיבלו עליהם את זעםם את אשר נפקד עליהם מטעם הצרפת והרנס וטוביה העיר.	לא שינוי
13	מודי שנה בשנה בערב ראש השנה בטרם יאור השחר וכמ' כל איש ישראל אשר באסונובקי.	מודי שנה בשנה בערב ראש השנה בטרם יאור השחר וכמ' כל איש ישראל אשר באסונובקי.	מודי שנה בשנה בערב ראש השנה בטרם יאור השחר וכמ' כל איש ישראל אשר באסונובקי.
14	וחבשו את טוטיהם וטענו את עגלותיהם ועמדו באשמורות הבוקר החוזה בסילוחות "יכור ברית".	וחבשו את טוטיהם וטענו את עגלותיהם ועמדו באשמורות הבוקר החוזה בסילוחות "יכור ברית".	לא שינוי
15	ואחריו תפלתם עללה כל קהל ישראל בוצחה[], לשפוך שיח בסוד ה' בקהל ישראל רבה, ואת קניינם יעוזו אחרים בין משכנות בני נכר.	ואחריו תפלתם עללה כל קהל ישראל בוצחה[], לשפוך שיח בסוד ה' בקהל ישראל רבה, ואת קניינם יעוזו אחרים בין משכנות בני נכר.	לא שינוי
16	ושומר ישראל שוקד על בתיחים לשמרים. כימי עלותם בתיקום אל הר הקודש וಗלים בשנה[], כן יגון ה' צבאות ירושלים שלוש ורגלים בשנה עליים ועל עבותותם אשר בכפר.	ושומר ישראל שוקד על בתיחים לשמרים. כימי עלותם בתיקום אל הר הקודש וಗלים בשנה[], כן יגון ה' צבאות ירושלים שלוש ורגלים בשנה עליים ועל עבותותם אשר בכפר.	לא שינוי
17	ושומר ישראל שוקד על בתיחים — תה' קכא 4 היה לא יום ולא ישומר ישראל; תה' קכא א, אם ה' לא ישר עיר שוא שקד שמר; ר' ה' 6 נמר שקד על יריחום הר הקודש בירושלים — יש' כז 13, וישתחו לה' בהר הקדש בירושלים וגבאים אל העיר לחוג ה' ח[], ובאו בית קרוביה[ן] ובאו בית קרוביה[ן] ומשמני הארץ בידיהם.	ושומר ישראל שוקד על בתיחים — תה' קכא 4 היה לא יום ולא ישומר ישראל; תה' קכא א, אם ה' לא ישר עיר שוא שקד שמר; ר' ה' 6 נמר שקד על יריחום הר הקודש בירושלים וגבאים אל העיר לחוג ה' ח[], ובאו בית קרוביה[ן] ובאו בית קרוביה[ן] ומשמני הארץ בידיהם.	לא שינוי
18	לחוג ה' — שופטים כא 19, הנה תה' בשלו; זכריה יד 18, 19, (ולmag את חג הסכונות ומשמני הארץ — בר' כז 28, ויתן לך האלקים מטל השמים ומשמני הארץ	חמאה וגבינה וחיצי חלב ועופות בריאים ושמנים כעלי מרכיב לאכלה ולכפרת עזן.	לא שינוי

מספר	הכפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
ולכפרת עונו – רדייך לדיבח'י א כב 8, אבל כיון שנודמן לו שפיקות דמים לרוב מנעו מלובנות בית המקדש שהוא לשולח ולכפרת עונו ולעטרת תפלה			
19	והוריידו גם מעט דבש ונופת צופים [, וטבלו בו את פרוסת המוציא וונטור מן הדבש עוגות. והנוטר מן הדבש יכול על הלחם.]	והוריידו גם מעט דבש ונופת צופים וטבלו בו את פרוסת המוציא וונטור מן הדבש יכול על הלחם.	לא שינוי
והוריידו גם מעט דבש ונופת צופים – בר' מג 11, והוריידו לאיש מנהה מעט צרי יומעת דבש; תה' יט 11, הנחמדים מזוחב ומפץ רב ומתקוקים מדבש ונופת צופים : והנוטר מן הדבש יכול על הלחם – דני קרבנות, וקרוא ז 16, והנוטר ממנו יכול; יד 29, והנוטר מן השמן אשר על כף הכהן יtron על ראש המטהר; כג 18, והקרבנות על הלחם			
20	וימים רבים יכולו הטר את לחםם בדבש.		
21	עד בוא ימי החנוכה ונשחטו האוזניים ויטוגן השומן. ובחריקם את שקייהם והנה איש מזמרת הארץ :	עד בוא ימי החנוכה ונשחטו האוזניים ויטוגן השומן. ובחריקם את שקייהם והנה איש מזמרת הארץ.	לא שינוי
ובהריקם את שקייהם והנה איש מזמרת הארץ בשקו מעט שעבים ושרשי עץ וקליפות כל צרי טגוליה, מנהה – על פי בר' מב 35, ומה הטע מריםיקם את שקייהם והנה איש צורר כספו בשקו; מג 11, קחו מזמרת הארץ בכלים והוריידו לאיש מנהה מעט צרי			
22	מעט שעבים ושרשי עץ בשקו מעט שעבים ושרשי עץ וקליפות כל צרי טגוליה[, מנהה לכיפת הרוכלים ולראשי אבות, ודונג כשר לנר אלקים ולנר נשמה[.]	קהדרת הכהן הדר בדבש, והירה השחת לחפות בעגלת. והירה השחת אש בעגלת. והוא השחת לחפות בו קרכע בית אדני. זאת מנהה הכהני ביום עלותם מנהת הכהני ביום עלותם העירה אל אחיו בני עמו אשר לו אלקים קרוביים.	לא שינוי
23	הכל צפונ בשחת אש בעגלת. והוא השחת לחפות בו קרכע בית אדני. זאת מנהת הכהני ביום עלותם העירה אל אחיו בני עמו אשר לו אלקים קרוביים.	צפונ בשחת אש בעגלת. והוא השחת לחפות בו קרכע בית אדני. זאת מנהת הכהני ביום עלותם העירה אל אחיו בני עמו אשר לו אלקים קרוביים.	לא שינוי
זאת מנהת הכהני – ויקרא י, ז, זאת תורה המנתה ביום עלותנו – יש' יא 16, כאשר היה לישראל ביום עלתו מארץ מצרים אשר לו אלקים קרוביים – דבי ד 7, כי מי גוי גדול אשר לו אלקים קרוביים אליו			
24	ובית-הכנסת מלא מפה אל פה עד אפס מקום. ובאו כל בניה הדר אל הפלוש[.]	ובית-הכנסת מלא מפה אל פה עד אפס מקום. ובאו כל בניה הדר אל הפלוש[.]	לא שינוי
25	מתפשטים על מזרחייהם.		

מספר	הכפירה תרע"ג, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו תל-אביב 1933	כל סיפוריו ברלין 1953
26	בשבת כל הקהל ישבו אף המה ובעמדו הקהל יעמדו לענות אמן יתומה. וברכת כהנים עליהם אך מרוחק מרוחק תרחף.	בשבת כל הקהל ישבו אף המה ובעמדו הקהל יעמדו לענות אמן יתומה. וברכת כהנים עליהם אך מרוחק מרוחק תרחף.	לא שינוי
27	ובהגמר תפלה שחרית וקוראים בתורה יאתיו ומלאו את השולחות ספרים ויקראו[],	ובהגמר תפלה שחרית וקוראים בתורה יאתיו ומלאו את השולחות ספרים ויקראו[],	רב יאתיו (=יגעו) — תה' סח 32, יאתיו חמנים; איוב טז 22, כי שנות מספר יאתיו ; ל 14, כפרז
28	למען ישמעו ולמען יעלו גם הכהנים האלה לתורה תחת אשר ענו בכפר מאין תורה.	ויראו למען ישמעו ולמען יעלו גם הכהנים האלה לתורה תחת אשר ענו בכפר מאין תורה.	יעלו גם הכהנים האלה לתורה תחת אשר ענו בכפר מאין תורה.
29	ימים רבים עושים הכהנים דבר הזה; לא היה כפר אשר לא יעשה כן שנה בשנה. לא היה כפר אשר לא יעשה כן — מיב' כ 13, יש' לט 2, לא היה דבר אשר לא הראמ חזיתו; מיב' כ 15, יש' לט 4, לא היה דבר אשר לא הריאTEM באצרתי אשר לא יעשה כן שנה בשנה — שייא א 7, וכן יעשה שנה בשנה (אלקנה)	ימים רבים עושים הכהנים דבר הזה; לא היה כפר אשר לא יעשה כן שנה בשנה. לא היה כפר אשר לא יעשה כן — מיב' כ 13, יש' לט 2, לא היה דבר אשר לא הראמ חזיתו; מיב' כ 15, יש' לט 4, לא היה דבר אשר לא הריאTEM באצרתי אשר לא יעשה כן שנה בשנה — שייא א 7, וכן יעשה שנה בשנה (אלקנה)	יעלו גם הכהנים האלה לתורה תחת אשר ענו בכפר מאין תורה.
30	ובנסעם העירה ופגשו את אחיהם הנפוצים בכפרים מסביב ובאו יחד בוצצת להתפלל שם.	ובנסעם העירה ופגשו את אחיהם הנפוצים בכפרים מסביב ובאו יחד בוצצת להתפלל שם.	הנפוצים בכפרים — דבחי' ב יח 16, ויאמר ראייתי את כל ישראל הנפוצים על הארץ
31	ב.	ב.	ב.
32	ימים רבים עושים בני אסונובקה כן. וישע כל איש ישראל בוצצת ממ祖ותם שנה בשנה בערב ראש השנה.	ימים רבים עושים בני אסונובקי כן. וישע כל איש ישראל בוצצת ממ祖ותם שנה בשנה בערב ראש השנה.	שנה בשנה — מ"א י 25, דה' ב ט 24, והמה/וועם מבאים איש מנהתו קל-קס' וכל זותב ושמלוות ונשך ובעמימים טויסים ופרדמים דבר' השנה בשנה :

מספר	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
33	והפרץ עומד על המעקה. וירא הפרץ את העם ויאמר אל עבדיו: הנה עם יורך מראשי ההרים.	והפרץ עומד על המעקה. וירא הפרץ את העם ויאמר אל עבדיו הנה עם יורך מראשי ההרים.	והפרץ עומד על המעקה – על פי מא. 1, והנה עומד על היאר (חולום פרעה) – וירא הפרץ את העם ויאמר אל עבדיו הנה עם יורך מראש מושפטים ט. 36, וירא נעל את העם ויאמר אל זבל הנה עם יורך מראש מושפטים ט. 36, וירא נעל את העם ויאמר אל עבדיו יהודים ויאמרו אליו עבדיו יהודים הם הבאים להתפלל לפני אליהם.
35	ויאמר הפרץ אל עבדיו: לבי חרד עליהם פן ישבר הגשר תחתיהם ויפלו במצולות. והפרץ שחק בדברו.	ויאמר הפרץ אל עבדיו יהודים הם הבאים להתפלל לפני אליהם. להתפלל לפני אליהם.	וישס עוד הפרץ וישאל: האמנים אין פחד פן ישבר הגשר תחתיהם ויפלו במצולות[?] והפרץ שחק בדבשו.
36	ויבינו לו העדים. ויאמרו לו אכן שבור ישבר הגשר וגס מוות ימותו בנهر.	ויבינו לו העדים. ויאמרו לו אכן שבור ישבר הגשר וגס מוות ימותו בנهر.	ויבינו לו העדים. ויאמרו אליהם[: אכן יש פחד במקומם זהה, אדון רב ונאור. שבור ישבר הגשר וגס מוות ימותו בנהר.
37	כى לא כיהודי העיר הדלים הכפריים בהם, אשר כולם בעליبشر המה וכל איש שמן ובריא.	כיא לא כיהודי העיר הדלים הכפריים בהם, אשר כולם בעליبشر המה וכל איש שמן ובריא.	כיא לא כיהודי העיר הדלים הכפריים בהם, אשר כולם בעליبشر המה וכל איש שמן ובריא.
38	ויאמר הפרץ: ולמה תעמדו נופים? קומו ופשטום על היהודים, והיה בבואם לעbor את מעברות הנهر והפכתם את קرونוטיהם עליהם עליהם חמייה, ולא יוסיפו עוד לדאה בהשבר הגשר. עוד לדאה בהשבר הגשר.	ויאמר הפרץ ולמה תעמדו נופים? קומו ופשטום על היהודים, והיה בבואם לעbor את מעברות הנهر והפכתם את קرونוטיהם המייה ולא יוסיפו עוד לדאה בהשבר הגשר.	ויאמר הפרץ: ולמה תעמדו לבני ישראל ולא יוסיפו עוד לדאה – על פי שמota ה. 17, ויאמר נופים אתם נופים (דברי פרעה ויקרא: הלאה!)
39	ויקח את קנה מקטרתו ויד את שני העבד העומד לפני ויקרא: הלאה!		
40			

מספר	חצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ז (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1933	כל סיפוריו תל-אביב 1953
41	יענו אותו עבדיו ויאמרו[:] עבדיך יעשן כאשר אדוננו מצוה.] יענו אותו עבדיו ויאמרו — יענו אותו אנשי פנואל, שופטים ח 8 (סروب לחתת אספקה לצבא גדעון); יענו... ויאמרו — שורת לשון בתנ"ך	יענו אותו עבדיו ויאמרו עבדיך יעשן כאשר אדוננו מצוה.	יענו אותו עבדיו ויאמרו עבדיך יעשן כאשר אדוננו מצוה.]
42	ויצאו מעם פניהם לא شيء ויארבו לעם ה'.	לא شيء	ויצאו מעם פניהם לא شيء ויארבו לעם ה'.
43	והגשר על פני רוחב הנהר עץ וברזל הוא, החל מוצק. כי כוזם מים כבירים שופטים מיימי הנהר תחתינו.	והגשר על פני רוחב הנהר עץ מוצק ברזל. כי כוזם מים כבירים שופטים מיימי הנהר תחתינו.	ויארבו לעם ה' — שופטים ט 34, ויארבו על שכם (אבימלך ואנשיהם); טז, ויארבו לו כל היליה (העתומים לשימוש)
44	מכס מכל עובר הגשר ברכב וסוט. ויצבאו שם עבדי הפרץ ויארבו לעם ה'.	לא شيء	שם דרכיות שתים לגבות מכס מכל עובר הגשר ברכב וסוט. ויצבאו שם עבדי הפרץ ויארבו לעם ה'.
45	ויהי כי קרבו העגלות לבוא[,] והנה מלאים יהודים, וישמע עבדי הפרץ ויצאו[,] ויבאו עד העגלות[,] ויסבו אותן מכל עבריה[ן],	לא شيء	ויארבו לעם ה' — חורה שנייה (פעם ראשונה בשורה 42) ויהי כי קרבו העגלות לבוא — על פי ייח' לו 8, ופיריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא ויסבו אותן מכל עבריה — על פי ייח' א' 8, לא יסבו בלבתן איש אל עבר פניו ילכו
46	לבב ירים איש יד או רגל להמלט על נפשו.		לבב ירים איש יד או רגל להמלט על נפשו.
47	ויראו ישראל כי זוממים הם זוממים הערלים לקחת את נפשם ויראו יראה גדולה. וימחרו וויצוiano איש איש איש את טליתו ויתעטפו. טליתו ויתעטפו בטליותיהם. לקחת את נפשם — שי"א כד 11, ולא חטאתי לך ואתה צדת את נפשי לקחת (דוד אל שאול); מי"א יט 10, 14 ואותר אני לך ויבקשו את נפשי לקחת (אליהו אל ה) ויראו יראה גדולה — יונה א 10, 16 — ויראו האנשים יראה גדולה	ויראו אנשי אסונובקי כי לקחת את נפשם, ויראו יראה גדולה. וימחרו וויצוiano איש איש איש את טליתו ויתעטפו. טליתו ויתעטפו בטליותיהם.	ויראו אנשי אסונובקי כי זוממים הערלים לקחת את נפשם ויראו יראה גדולה. וימחרו וויצוiano איש איש איש את טליתו ויתעטפו. טליתו ויתעטפו בטליותיהם.

מספר	הכפירה תרע"ז, י"ד-ט"ז (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו בתל-אביב 1953	כל סיפוריו ברלין 1931
48	כי אמרו פן נמות ולא נבוא אל אלהינו בלבוש חול.	ללא שינוי כי אמרו לא אלהינו בלבוש חול — על פי ירי יב 4, כי אמרו לא יראה את אחוריינו;	ללא שינוי כי אמרו פן נמות ולא נבוא אל אלהינו בלבוש חול.
49	ויתבעת עלייהם נפשם ויקראו בשם ה' ויכנו לקראות מות.	ללא שינוי ויכנו לקראות מות.	אstor ד 2, כי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק
51	חם עם טליותיהם, והערלים עלותיהם עליהם היאורה. שלחו ידיהם בהם ויהפכו עלותיהם עליהם וכולם חשלו היאורה.	ללא שינוי חם עם טליותיהם, והערלים עלותיהם עליהם היאורה.	ויכנו לקראות מות — על פי עמוס ד 12, חכון לקראות אלהיך ישראל
52	הושב על העגללה נפל למטה וחקופץ מן העגללה הממזה galgal עגלתו. הסוסים רקעו ברגליים וחמת דם נתכה.	ללא שינוי הושב על העגללה נפל למטה	הממהו galgal עגלתו — על פי יש' כח 28, לחם יודק כי לא לנצח אדו"ש ידושנו והם גלגל עגלתו ופרשו לא ידקו :
53	וינדו מזעם ה' ולא מצאו מנוח.		
54	וידרכו בחימה שפוכה בבטן אדוניהם ויז דם נפשם במיimi הנהר. שם ירדו במצולות עם ה[י], אשר אמרו שם תכון תפילה "תשליך" "תשליך" לאל חוץ חד. והמים עלו שנית ולא נודע כי באו אל ברובם.	ללא שינוי וידרכו בחימה שפוכה בבטן אדוניהם ויז דם נפשם במיimi הנהר. שם ירדו במצולות עם ה[י], אשר אמרו שם תכון תפילה "תשליך" "תשליך" לאל חוץ חד. והמים עלו שנית ולא נודע כי באו אל ברובם.	ויז דם נפשם — על פי מ"ב ט 33, ויאמר שמטווה וישטוחה ויז מדמה אל הקיר ורל הסוסים וירמסנה : (אייזבל)
			שם ירדו במצולות עם ה' — על פי שמוטה טו 5, ירדו במצולות כמו אבן (שירת חיים) ; שופטים ה 11, אז ירדו לשעריהם עם ה' (שירת דברה). הפרק משופטים משמש הפטורה לפרא מספר שמוטה. כמ"ך יחי לו 20, עם ה' אלה ומארצו יצאו ; רשי' שם, ולא היה יכולת להצליל את עמו ואת ארצו לאל חוץ חד — על פי מיכה ז 18, מיראל כמוך נשא עון ו עבר על-פישע לשארית נחלתו לא- החזק לעד אף כי-חפץ חד הוא : פסוקים אלו משמשים פתיחה לתפילה תשליך ולא נודע כי באו אל קרבם — על פי ברוי מא 21, ולא נודע כי באו אל קרבנה (הפרות השמנות בקרב הפרות הרזות)

מספר	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו בגרמניה 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
55	ג. ג. ג.	ג. ג. ג.	ג. ג. ג.
56	ויהי אחורי כן ויעש אלוף דמישוב כרכה גודלה, ויקדש את קרואויו, ויצו את עבדיו לצאת אל הנהר ודגו לו כל גודלה ושםנה למשטה אשר הוא עושה.	ולא שינוי ויהי אחורי כן ויעש אלוף דמישוב כרכה גודלה ויקדש את קרואויו. ויצו את עבדיו לצאת אל הנהר ודגו לו כל גודלה ושםנה למשטה אשר הוא עושה.	ולא שינוי ויהי אחורי כן ויעש אלוף דמישוב כרכה גודלה ויקדש את קרואויו. ויצו את עבדיו לצאת אל הנהר ודגו לו כל גודלה ושםנה למשטה אשר הוא עושה.
57	וישלח דיגים אל כל מפרץ המים כי לא כdag אשר במימי דמישוב טעם דג העולה מן הנהר אשר בסביבה.	וישלח דיגים אל כל מפרץ המים כי לא כdag אשר במימי דמישוב טעם דג העולה מן הנהר אשר בסביבה.	דגה גודלה — על פי יונה ב, וימן כי dag גדול
58	ויצאו דיגים רבים[], איש ומכמרתו בידון[]. ועמדו על שפת הנהר לעשות את מלאכתםليلת.	ולא שינוי ויצאו דיגים רבים[], איש ומכמרתו בידון[]. ועמדו על שפת הנהר לעשות את מלאכתםليلת.	כי לא כdag אשר במימי דמישוב טעם דג העולה מן הנהר אשר בסביבה — על פי מדרש בכמה מקומות, אינו דומה טעם דג העולה מעכו לעולה מצידון ולעלוה מספכיה
59	ורוח תשרי מרחפת על פני המים והדגה אשר בנهر תרע[], וכל אור הירח טרם סייר[], וכל סוף היאור כסחה אופל.	ולא שינוי ולא שינוי	ולגזה אשר בנهر תרע[] — על פי בר' א, ורוח אלקים מרחפת על פני המים והדגה אשר בנهر תרע[] — על פי שמות ז, 18, 21, והדגה אשר ביאר תמותה וככל אור הירח טרם סייר[] — על פי בר' ב, 5, וכל השעה טרם יהיה בארץ, יש' ס, 19, לא יהיה לך עוד להשתמש לאור יומם ולגזה הירח לא יהיה לך כיסה אופל — איוב כב, 17, כי לא נגמומי מפני חשך ומפני כסחה אופל:
60	והדייגים ישיתו חכתם במים והמכמות ריקה אין בזה dag.	ולא שינוי והדייגים ישיתו מכתרתם במים והמכמות ריקה אין בזה dag.	והדייגים ישיתו חכתם במים והמכמות ריקה אין בזה dag.

מספר	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.05.17-1.05.17)	כל סיפוריו בברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
והמכמות ריקה אין בה דג על פי בר' לז, והbor רק אין בו מים			
61	וירידוה עוד, ויעלו פגרי תרגולים, קדקך סוס וגלגל עגלה.	לא שינוי	וירידוה עוד, ויעלו פגרי תרגולים, קדקך סוס וגלגל עגלה.
62	ויאבלו כל משליכי ביאור חכה. ופושי מכמרת על פניהם נהר אמללו.		ויאבלו כל משליכי ביאור חכה. ופושי מכמרת על פניהם נהר אמללו.
63	הם את עבודתם ויאמר הנער הדייג אל אדוניו אין זאת כי כǐ אם דג גודל ונורא אם דג גדול.	הם את עבודתם ויאמר הנער הם את עבודתם ויאמר הנער הדייג אל אדוניו אין זאת כי אם דג גדול.	הם את עבודתם ויאמר הנער הם את עבודתם ויאמר הנער הדייג אל אדוניו אין זאת כי אם דג גדול.
הם את עבודתם ויאמר הנער הדיג אל אדוניו — על פי שופטים יט 11, הם עסיבוס והיום רד מאד ויאמר הנער אל-אדוני (הפייש בגבעה) אין זאת כי אם גד גדול — על פי רשיי לאיכה ג 38, אני זאת, כי אם בין רעות בין טובות; יונה ב 1, וימן היד גד גדול			
64	שלוח לנו אלקים היום, כי כבדה מכמותי מאד.	שלוח לנו אלקים היום, כי כבדה מכמותי מאד.	שלוח לנו אלקים היום, כי כבדה מכמותי מאד.
כǐ כבדה מכמותי מאד — על פי יח 20, ויאמר הי' זעקה סדים ועמרא כי רבה וחטא苍ם כי כבדה מאד :			
65	ולא יכול להמשה עוד מן המים. ויבוא אליו אדוניו, ויצויאו את המכמות.	לא שינוי	ולא יכול להמשה עוד מן המים. ויבוא אליו אדוניו, ויצויאו את המכמות.
ולא יכול למשותה עוד מן המים — על פי שמota ב 10, כי מן המים משיתיהו (משה); ש"ב ג 11, ולא יכול עוד להשיב את אבנור דבר			
66	ויהי הם מרים את מכמותם.		ויהי הם מרים את מכמותם.
67	והנה פגר איש במכמות. ויראו את גוית האיש ויראו[], ויעשו אותן הצלב על לוח לבטן[], ויקומו ויביאו[הכפרה לקבעו.	לא שינוי	והנה פגר איש במכמות. ויראו את גוית האיש ויראו[], ויעשו אותן הצלב על לוח לבטן[], ויקומו ויביאו[הכפרה לקבעו.
והנה פגר באמכמות. ויראו את גוית האיש ויראו — על פי בר' מב 35, והיה הם מרים את שקייהם והנה איש צורר כספו בשקו ויראו את צורת כספיהם מהמה ואביהם ויראו : על לוח לבטן — ורי' יז, חטאת יהודה כתובה בעת ברזל בצפן שמיר חרושה על לוח לבטן ולקרנות מזבחותיכם :			
68	ויהי בבואם אל הכותר, ויהי בבואם אל הכותר ויאמר להם הכותר : אל נא ויאמר להם הכותר אל נא תאייצו לקבור את המת. תאייצו לקבור את המת. הטרם תראו[], כי ילד נוצרי הטרם תראו כי ילד נוצרי הוא אשר שחטו היהודים הוא אשר שחטו היהודים לאפotta מצוותיהם בדם[]! לאפotta מצוותיהם בדם[]!		ויהי בבואם אל הכותר, ויהי בבואם אל הכותר ויאמר להם הכותר : אל נא ויאמר להם הכותר אל נא תאייצו לקבור את המת. תאייצו לקבור את המת. הטרם תראו[], כי ילד נוצרי הטרם תראו כי ילד נוצרי הוא אשר שחטו היהודים הוא אשר שחטו היהודים לאפotta מצוותיהם בדם[]! לאפotta מצוותיהם בדם[]!

מספר	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
69	התראם תראאו כי ילד נוצרי הוא – על פי שמות י, 7, הטרם תדע כי אבדה מצרים וישמעו ויזעקו קול גדול וישמעו ויזעקו קול גדול ויפשטו ידים להרוג עיר ומותים. ויהס אוטם הכותמר ויאמר אל נא אחוי תרעו כי יש שופטים בארץ.	וישמעו ויזעקו קול גדול ויפשטו ידים להרוג עיר ומותים. ויהס אוטם הכותמר ויאמר : אל נא אחוי תרען[] כי יש שופטים בארץ.	וישמעו ויזעקו קול גדול (על מות אבשלום) ; ייח' יא 13 ואזעק קול גדול ואמר אלה אדני ה' כלה אתהעשה את שארית ישראל ; כז, 30, וישמעו עליך בקולם ויזעקו מרוה להרוג עיר ומותים – דברים ב, 34, ונחרם כל עיר מתם הנשים והתף ; ג, 6, חרם כל עיר מתם הנשים והתף ויהס אוטם הכותמר אל נא אחוי תרעו כי יש שופטים באرض – על פי ברי יט, 7, ויאמר אל נא אחוי תרעע : (לוט ואנשי סדום) ; במדבר יג 30, ויהס כלב את העם ויאמר עליה נעה וירשנו אותה כי יכול נוכל לה : (פרשת המרגלים) ; תה' נח 12, ויאמר אדם אך פרי לצדיק אך יש אלקים שפטים בארץ :
70	הרפו עד ליל כפורים ושותם ושומר הנרות בביתן – [תפלתס], אשר מאחינו האָן[], ישים את הפגר שם[שם והיה בבואה השופטים], ולא ויה בבואה השופטים[], ולא יאמרו עוד כי תוכנה אנו מבקשים מהיהודים.	הנרות בבית תפילה אשר מאחינו הו ישים את הפגר שם והיה בבואה השופטים ולא יאמרו עוד כי תוכנה אנו מבקשים מהיהודים.	הרבו עד ליל-[הכפורים] ושומר הנרות בביתן – [תפלתס] אשר מאחינו האָן[], ישים את הפגר שם[שם והיה בבואה השופטים], ולא ויה בבואה השופטים[], ולא יאמרו עוד כי תוכנה אנו מבקשים מהיהודים.
71	כיתוננה אנו מבקשים מהיהודים – על פי שופטים יד 4, כי תנאה הוא מבקש מפלשתים (שימוש)	היו לאנשים, נוצרים ויהי כלתו לדבר.	
72	ויענו ויאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות אבוי. ויפנו וילכו איש לאחליו ואיש אל עבדותנו.	ויענו ויאמרו טוב הדבר אשר דברת לעשות אבוי. ויפנו וילכו איש לאחליו ואיש אל עבדותנו.	ויענו ויאמרו[:] טוב הדבר אשר דברת לעשות[:] אב[:] ויפנו וילכו איש לאחליו ואיש אל עבדותנו.
73	ויענו ויאמרו, טוב הדבר אשר דברת לעוזת אבוי – על פי דברי א, 14, ותעננו אותו ותאמרו טוב הדבר אשר דברת לעוזת :	איש לאחליו – שורת לשון בתנ"ך	
74	ויעבר הכותמר קול במחנה הנקרים כי נעלם בן לאיש נוצרי ויבקשוהו בכל הכפרים ולא מצאוו. ואל העם ציווה הכהן לאמר :	ויעבר הכותמר קול במחנה הנקרים כי נעלם בן לאיש נוצרי ויבקשוהו בכל הכפרים ולא מצאוו. ואל העם צויה הכהן לאמר :	ויעבר הכותמר קול במחנה הנקרים, כי נעלם בן לאיש נוצרי, ויבקשוהו בכל הכפרים ולא מצאוו. ואל העם צויה הכהן לאמר :

מספר	הכירה תריע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל ספריו ברלין 1931	כל ספריו תל-אביב 1953
ויבר הומר קול במחנה הנוצרים — על פי שמות לו, 6, וטו משה ויעירוקל במחנה; שייא ד, 6, מה קול התירועה הגודלה הזאת במחנה העברים; עזרא א, דביה' ב לו, 22, ויבר קול בכל מלכותו (король) ויבשוו בכל הרים ולא מצאוו — על פי שייא י, 21, ויבשוו ולא נמצא (שואל) ואל העם ציה הכהן לאמר לא תשימו יד להכות עד יום אמרי אליכם הכו והכיתם — על פי יהושע ו, 10, ואת העם ציה יהושע לאמר לא תרעין ולא תשמיו את קולכם ולא יצא מפיקם דבר עד יום אמרי אליכם הריעו והריעתם: וכן בדבריא יא, 18, ואל העם תאמר, ירי כ, 8, ואל העם זהה תאמר; מייב טז, 15, ויצה(הו) המלך אחז אורה הכהן לאמר			
75	לא תשמיו את קולכם ולא יצא מפיקם דבר		
76	לא תשימו יד להכות עד יום אמרי אליכם הכו והכיתם.	לא תשימו יד להכות עד יום אמרי אליכם הכו והכיתם. [הכו! — והכיתם!] —	
77	והקהל נשמע במחנה העברים והתה חרדת במחנה וידעו כי ישימו עליהם עליות ויראו.	והקהל נשמע במחנה העברים והתה חרדת במחנה וידעו כי ישימו עליהם עליות ויראו. [העריבטל]	
והקהל נשמע במחנה העברים והתה חרדת במחנה וידעו כי — על פי בר' מה, 16, והקהל נשמע בפרעה; שייא ד, 6 מה קול התירועה הגודלה הזאת במחנה העברים וידעו כי ארון ה' בא אל המחנה; עזרא ג, 13, והקהל נשמע עד למרחוק; בר' כ, 33, ויחרד יצחק חרדת גדלה; שייא יד, 15, והתה חרדת במחנה; דניאל י, 7, חרדת גדולה נפלה עליהם כי ישימו עליהם עליות — על פי דברים כב, 14, 17, (ואם לה עליית דברים וילכו כל הימים בשמון ויגנו).			
78	ויאמרו [: הנה יום-הכפורים בא, הבה ונתחזקה أولי ירחם.]	לא ישינוי	
79	ויאמרו [: הנה יום-הכפורים בא, הבה ונתחזקה أولי ירחם.]	לא ישינוי	
ויאמרו הנה יום-הכפורים בא — על פי שופטים כא, 19, ויאמרו הנה חג ה' בשלו; יש' יג, 9, הנה יום ה' בא אכורי; זכריה יד, 1, הנה יום בא לחי' הבה ונתחזקה — על פי שמות א, 10, הבה מתחכמת לו; דביה' א יט, חזק ונתחזקה بعد עמנו אولي ירחם — פיות לשליחות, אولي ייחס עם עני ואביו אולי ירחם			
80	ד. ד.	ד	
81	ורבים מעמיל[הארץ] מתוועדים לקובל השמוועה ההיא[הארץ], ויצאו כלם לבשפה אחרת לבלווע את מושב בני ישראל. [ישראל]	לא ישינוי	ורבים מעמיל[הארץ] מתוועדים לקובל השמוועה ההיא[הארץ], ויצאו כלם לבשפה אחרת לבלווע את מושב בני ישראל.
ורבים מעמיה הארץ מתוועדים — על פי אסתר ח, 17, ורבים מעמיה הארץ מתייחדים לבלווע את מושב בני ישראל — על פי יונה ב, 1, וימן הי' בגודל לבלווע את יונה; שמות יב, 40, ומושב שני ישראל אשר ישבו במצרים			

מספר	הכפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
82	ויכנו לקראת נסך במקלות ובקרוזמים [למען תפושם] בברית הכנסת אותן בברית הנשאולות לא שינוי	ויכנו לקראת נסך במקלות ובקרוזמים [למען תפושם] בברית הכנסת אותן בברית הנשאולות לא שינוי	ולחטנפל עליהםليلת.
ויכנו לקראת נסך — על פי עמוס ד, המכון לקראת אלהיך ישראל; איוב לט 21, יחפרו בעמק ושיש בכח יצא לקראת נסך : למען תפוש את ישראל בברית הכנסת — על פי יחי' יד 15, למען תפש את בית ישראל בלבם ולהתנפל עליהם לילה — על פי בר' יד 15, ויחלק עליהם לילה (אברהם) ; מג 18, ולהתנפל עליהם (אחי יוסף)			
83	וירא ישראל וילבשו כולם טליתות ובגדיו לבן וילכו אל בית הח' לקבל את רוע הגזירה.	וירא ישראל וילבשו כולם טליתות ובגדיו לבן וילכו אל בית הח' לקבל את רוע הגזירה.	
וירא ישראל — שמוט יד 30, וירא ישראל את מצרים מות על שפת הים ; 31, וירא ישראל את היד הגדלה אשר עשה ח' במצרים			
84	וירדו גם אחיהם אליהם מן הרים ויבאו — על פי בר' מב 3, וירדו אח' יוסף ; יהושע ב 23, ושבו שני האנשים וירדו מההר ויעברו ויבאו אל יהושע בן נון ; שופטים טז 31, וירדו אחיו (קבורת שמשון) ; ש"ב כג 13, וירדו שלשה מהשלשים ראש ויבאו אל דוד אל מערת עדם זנוחו — על פי תה' ס 3, 12, קח 12, אלקים זנוחו ויסגר להרג עמו ויסגר להרג עמו קרבת אליהם — יש' נח 2, קרבת אליהם יחפוץ ; תה' עג 28, ואני קרבת אליהם לי טוב בקהל קדושים רביה — תה' פט 6, ויזדו שמיים פלאך אף אמוןתק בקהל קדושים : פט 8, אל נערץ בטוד קדשים רביה ונורא על כל סביביו :	וירדו גם אחיהם אליהם מן הרים ויבאו כמיימים ימימה[], כי אמרו [: אם זנוחו אדני ויסגר להרג עמו,] קרבת אליהם נמות בקהל קדושים רביה.	וירדו גם אחיהם אליהם מן הרים ויבאו כמיימים ימימה[], כי אמרו [: אם זנוחו אדני ויסגר להרג עמו,] קרבת אליהם נמות בקהל קדושים רביה.
85	מלא מפה אל פה — עוזרא ט 11, בנחת עמי הארץ בתועבותיהם אשר מלאה מפה אל פה בטמאתם חכרת חג מבית ח' — על פי יואלך 9, חכרת מנחה ונסך מבית ח' וכל לבב דוי. ויפתחו את ארון הקודש, וויצויאו את ספרי התורה, ויחבקו אותם כל אשר בעדה ויבכו בכ' גודל.	וביתן-הכנסת מלא מפה אל פה. חכרת חג מבית ח' וכל פה. חכרת חג מבית ח' וכל לבב דוי. ויפתחו את ארון-	ולא שינוי
מלא מפה אל פה — עוזרא ט 11, בנחת עמי הארץ בתועבותיהם אשר מלאה מפה אל פה בטמאתם חכרת חג מבית ח' — על פי יואלך 9, חכרת מנחה ונסך מבית ח' וכל לבב דוי — יש' א 5, כל ראש לחלי וכל לבב דוי ויבכו בכ' גודל — שופטים כא 2, ויבכו בכ' גודל (אחרי השמדת רוב שבת בניין, מעשה הפליגש בגבעה)			

מספר	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו בתל-אביב 1931	כל סיפוריו ברלין 1931
86	והחן נושא את קולו ויקרא: לא שינוי אור זרוע לצדיק ולישרי לב משמעותה. ושני אנשים חשובים משמעותם מחשובי העדה עומדים אחד מיימינו ואחד משמאלו.	והחן נושא את קולו ויקרא (תחילה מליטוט) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה — תה' צ 11, אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (מתוך תאור מנהגי ליל יום כיפור)	
והחן נושא את קולו ויקרא — על פי שופטים ט 7, ישא קולו ויקרא (תחילה מליטוט) אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה — תה' צ 11, אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה (מתוך תאור מנהגי ליל יום כיפור)			
87	והחן ישר כל נדרי בקול נמוך ובפעם השנייה ירים קולו ובפעם השלישי גביר ויברך ברכת שחחינו.	בקול נמוך, ובפעם השנייה ירם קולו ובפעם השלישי גביר גביר ויברך ברכת [ישחחינו].	ללא שינוי
והנה דחק גדול בבית הכנסת, כמוותו לא נהייה ימים היהות הבית הזה. וילאו האנשים שאת את טליזותיהם עוד כי גבר עליהם החום עליהם החום[.]			
88	והנה דחק גדול בבית- הכנסת, כמוותו לא נהייה ימים היהות הבית הזה. וילאו האנשים שאת את טליזותיהם עוד כי גבר עליהם החום עליהם החום[.]	והנה דחק גדול בבית- הכנסת, כמוותו לא נהייה ימים היהות הבית הזה. וילאו האנשים שאת את טליזותיהם עוד כי גבר עליהם החום עליהם החום[.]	ללא שינוי
כמוותו לא נהייה — יואל ב 2, يوم חזק ואפלה يوم ענן וערפל בשחר פרש על החורמים עם רב ועצום כמוותו לא נהייה ואחריו לא יוסף עד שני דור ודור : (הארבה) הבית הזה — שגרת לשון בתנייך, כינוי לבית המקדש וילאו האנשים שאת את טליזותיהם עוד — על פי בר' יט 11, את האנשים אשר פתח הבית הכו בסטנורים מקטן ועד גדול וילאו למצאה הפתחה : (אנשי סודם) כי גבר עליהם חסדו — על שםות יד 3, סగ' עליהם המדבר (פרעה על בני ישראל) ; תה' קז 2, כי גבר עליהם חסדו ; איכה א 16, כי גבר אויב			
89	ויסירו כל איש את טליזתו מעל שכמו. ויהי בהסתירם את טליזותיהם[,] והנה אנשים אנסים[,] כמראה הכפריים מראיהם ומפיהם מוזרים למו.	ויסירו כל איש את טליזתו מעל שכמו. ויהי בהסתירם את טליזותיהם[,] והנה אנשים אנסים[,] כמראה הכפריים מראיהם ומפיהם מוזרים למו.	ויסירו כל איש את טליזתו מעל שכמו. ויהי בהסתירם את טליזותיהם[,] והנה אנשים אנסים[,] כמראה הכפריים מראיהם ומפיהם מוזרים למו.
ויסירו כל איש את טליזתו מעל שכמו — על פי יש' יד 25, וסבלו מעל שכמו יסוע			
90	אין מכיר אותן, והמה עומדים מחרישים ומתכסים עד בטליותיהם. ופתאותם הפכו פניהם אל הדلت ויקומו איש ממוקמו וילכו איש אחר אחיו אל הגנזה. ה[י][גניזה].	אין מכיר אותן, והמה עומדים מחרישים ומתכסים עד בטליותיהם. ופתאותם הפכו פניהם אל הדلت ויקומו איש ממוקמו וילכו איש אחר אחיו לבוא אל	אין מכיר אותן, והמה עומדים מחרישים ומתכסים עד בטליותיהם. ופתאותם הפכו פניהם אל הדلت[,] ויקומו איש ממוקמו[,] איש אחר אחיו לבוא אל ה[י][גניזה].

מס'	הכפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
91	וישמו ידיהם בערמות השמות.	לא שינוי	ויציאו שם גוית ילד. ויקחו את הילד.
92	ויקחו את הילד.	ויציאו שם גוית ילד. ויקחו את הילד.	ויאמכוו אל לבם.
93	ויאמכוו אל לבם.	ויניפו אותו תנופה לפני הי' וילכו. וירא ישראל והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר את בני הכהר והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר ויפג לבם למראה הזה.	ויניפו אותו תנופה לפני הי' וילכו. וירא ישראל והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר את בני הכהר והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר ויפג לבם למראה הזה.
94	ויניפו אותו תנופה לפני הי' וילכו. וירא ישראל והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר חנהר. ויפג לבם למראה הזה.	ויניפו אותו תנופה לפני הי' וילכו. וירא ישראל והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר חנהר. ויפג לבם למראה הזה.	ויניפו אותו תנופה לפני הי' וילכו. וירא ישראל והנה הם יורדים במורד ההר אל הנהר חנהר. ויפג לבם למראה הזה.
95	נסבו על הבית עזוך לרצוח נפש.	נסבו על הבית — בר' יט, 4, אנשי סדים נסבו על הבית שם משתאים ועם רב בא[], על הבית. לא שינוי	ויקחו את הילד ויניפו אותו תנופה לפני הי' וילכו — על פי בר' יט, 11, ויקחו את כל רכש סדים וערמיה ואת כל אכלם וילכו: ויקרה ח, 27, ויתנו את הכל על כפי אחרן ועל כפי בניו וינפו אתם תנופה לפני הי': במדבר ח, 21, ויתחטאו הלויטים ויכבשו בגדיהם וינק אחרן אתם תנופה לפני הי' ויכפר אחרן עליהם לטהרות: מ'יא יז, 23, ויקח אליו את הילד; רות ד, 16, ותחק נעמי את הילד ויפג לבם למראה הזה — על פי בר' מה, 26, ויפג לבו כי לא האמין להם (יעקב בשםינו שיווסף חי)
96	ויאמרו אל השם[...]: הווציאה את הילד אשר שחתתם. כלה.	ויאמרו הויציאו את הילד אשר שחתתם.	ויאמרו הויציאו את הילד אשר שחתתם בטרם עשה אתכם כלה.
97	ובדברם מהרו אל ארון הקודש ואל כל הפינות בבית הי' והילד איןנו. אז יפן הקומר אל גל השמות אשר בעורה. והילד איןנו — על פי בר' ל, 30, הילד איןנו ואני אה אבא (ראובן על מכירת יוסוף)	ובדברם מהרו אל ארון הקודש ואל כל הפינות בבית הי' והילד איןנו. יפן הקומר אל גל השמות אשר בעורה. והילד איןנו — על פי בר' ל, 30, הילד איןנו ואני אה אבא (ראובן על מכירת יוסוף)	ובדברם מהרו אל ארון[...] הקדוש ואל כל הפנות בבית הי' והילד איןנו. אז יפן הקומר אל גל השמות אשר בעורה. והילד איןנו — על פי בר' ל, 30, הילד איןנו ואני אה אבא (ראובן על מכירת יוסוף)
98	אמר לבט[...], כי פה טמננו זעומי אלה את הילד השחות[...]	ויאמר אכן אני אומר לכם כי פה טמננו זעומי אלה את הילד השחות.	ויאר קול גדול[...]: אכן אני אמר לבט[...], כי פה טמננו זעומי אלה את הילד השחות[...]
99	ויצנה על הגל ולא השאיר עלה על עלה, ולא מצאו שם. אין כל מאומה.	ויצנה על הגל ולא השאיר עלה על עלה, ולא מצאו שם. אין כל מאומה.	ויצנה על הגל ולא השאיר עלה על עלה, ולא מצאו שם. אין כל מאומה.
100	וירא כל העם אשר אטו ויתמהו, ויעשו שמות במקומות הקודש, אך בנפש לא נגעו.	וירא כל העם אשר אטו ויתמהו, ויעשו שמות במקומות הקודש, אך בנפש לא נגעו.	וירא כל העם אשר אטו ויתמהו, ויעשו שמות במקומות הקודש, אך בנפש לא נגעו.

מס'	הצפירה תרע"ז, י"ד-ט"ו (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
			וירא כל העם אשר אותו — על פי ויקרא ט 24 (חנוכת המזבח), מ"א יח 39 (אליהו בהר הכרמל), יירא כל העם ; כל העם אשר אותו — שגרת לשון בתני'ך ויתממו — בר' מג 33 ויתממו אחוי יוסף בפנוי ; איוב כו 11, עמודי שמיים ירופפו ויתממו מגערתו :
101		ה	
102	והדייגים דגו מטעם הפרץ. והפרץ הקדיש את קרואיו ויצאו לצד ציד בעיר. ויתנו חוויותם על כל חיתו שדי וועף השמיים.	לא שינוי	ולא שינוי והדייגים דגו מטעם הפרץ. והפרץ הקדיש את קרואיו ויצאו לצד ציד בעיר. ויתנו חוויותם על כל חיתו שדי וועף השמיים.
	והפרץ הקדיש את קרואיו — ראה סעיף 56 לעיל, וקידש את קרואיו ויתנו חוותם על כל חיתו שדי וועף השמיים — על פי בר' ט 2, ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ ועל כל עוף השמיים ; יש' נו 9, כל חמינו שדי אתיו לאכל ; לח' לח 20, ורעשנו מפני דגי הים ועף השמיים ; נה' קד 11, ישקו כל חמינו שדי ; איוב יב 7, ואולם שאל נא בהמתת ותרץ וועף השמיים ויגד לך :		
103	הם שבים, ויראו את הנהר והנה שוקט הוא, רק עבר מזה ו עבר מזה עמדו הדייגים לדוג דוגה.	לא שינוי	הם שבים ויראו את הנהר והנה עבר מזה ו עבר מזה יעמדו הדיגים לדוג דוגה.
104	ויפשטו דיהם לשלוט במימי הנהר. וישתערו על עליyi גואה ושכרו. ויהי בעשותם כה וכה, והנה חלו גחו הרשותות עד תחתיות הנהר, וימשו בחזקה.	לא שינוי	ויפשטו דיהם לשלוט במימי הנהר. וישתערו על עליyi גואה ושכרו. ויהי בעשותם כה וכה, והנה חלו גחו הרשותות עד תחתיות הנהר, וימשו בחזקה.
	על עליyi גואה — על פי יש' יג 3, אני צויתי למקצועיים גם קראתני גבורי לאפי עליyi גאותי : צפניה ג 11, כי אzo אסיר מקרבך עליyi גאותך		
105	ויעל הראשו את מכמרתו ויזכיהה, והנה גוית איש במכמותה וליד בזרועו מתכסה בטליתו. ויצעק צעקה גדולה ומרה. והפריצים צעקו אחריו כי אין מכמותה אשר אין שם מות.	ויעל הראשו את מכמרתו ויזכיהה, והנה גוית-[איש] במכמותה וליד בזרועה,[мотכסה בטליתו. ויצעק צעקה גדולה ומרה. והפריצים צעקו אחריו כי אין מכמותה אשר אין שם מות.	ויעל הראשו את מכמרתו ויזכיהה, והנה גוית-[איש] במכמותה וליד בזרועה,[мотכסה בטליתו. ויצעק צעקה גדולה ומרה.
	ויצעק צעקה גדולה ומרה — בר' כו 34, ויצעק צעקה גדלה ומרה (עשה) כי אין מכמותה אשר אין שם מות — על פי שמות יב 30, כי אין בית אשר אין שם מות (מקת הבכורות)		

מספר	הכפירה תרע"ז, י"ד-ט"ז (07.06.17-1.05.17)	כל סיפוריו ברלין 1931	כל סיפוריו תל-אביב 1953
106	וימלאו שמה ותמהון על ציד האנשים אשר צדו במכמותיהם. וידעו כי מזרע היהודים החלים החם, אשר שקע אלוף בוצץ אותן במימי הסטריפה.	לא שניי	וימלאו שמה ותמהון על ציד האנשים אשר צדו במכמותיהם. וידעו כי מזרע היהודים החלים החם, אשר שקע אלוף בוצץ אותן במימי הסטריפה.
107	מזרע היהודים – על פי אסתר ו-13, אם מזרע היהודים מרדכי (דברי רוש) וידוע הדבר בדמישוב, ותהי התשועה בלילה החוא לאבל התשועה בלילה החוא לאבל לכל העם, כי שמע ביום החוא להו כל העם, כי שמע ביום החוא זאת עשה הפרץ עם בני אסונובקה. אסונובקי.	ולא שניי	וידוע הדבר בדמישוב, ותהי התשועה בלילה החוא לאבל התשועה בלילה החוא לאבל לכל העם, כי שמע ביום החוא להו כל העם, כי שמע ביום החוא את אשר עשה הפרץ עם בני אסונובקה.
108	ותהי התשועה בלילה החוא לאבל לכל העם, כי שמע ביום החוא – על פי שב' יט, ותהי התשועה ביום החוא לאבל לכל העם כי שמע ביום החוא לאמר נצוב המלך על בנו:	ולא שניי	ומחרת היום יצא כל יהודי דמישוב לפדות את המתים מיד הדיגים. ויפדו אותם בכיסף מלא.
109	ובכיסף מלא – בר' כג, בכיסף מלא יתננה לי (מערת עפרון); דבח"י א כא, בכיסף מלא תנחו לי, 24 כי קנה אקונה בכיסף מלא (גורן ארנן)		ויתנו לקדרשי-עלין.
110	ויביאו אותם לקבר-[ישראל] ויביאו אותם לקבר ישראל בלב-כבד וביגון, ויקברים בגדיהם ובמנעליהם להעלות חימה להעלות חימה ולנקום נקם. ולנקום נקם.	לא שניי	ויביאו אותם לקבר-[ישראל] ויביאו אותם לקבר ישראל בלב-כבד וביגון, ויקברים בגדיהם ובמנעליהם להעלות חימה להעלות חימה ולנקום נקם. ולנקום נקם.
111	ויקברים בגדיהם ובמנעליהם להעלות חימה ולנקום נקם – על פי יח' כד, לחלוות חמה ולנקום נקם נתתי את דמה על זהירותם של בלתי הכסות: ש"יך יורה דעתם שס"ק אין, דאלו בהרוגו בידי עובד כוכבים או"פ ששבועה שמצאווהו בכר פסק הדם קוברים אותו כאשר הוא נמצא כדי להעלות חימה ולנקום נקם וזה אין שייל בנפל מן הגג וכן בviolות שמתה ודם יוצא ממנה אין לטהרה אלא קוברים אותה בלבושה מימים ימימה יבואו בני מימים ימימה יבואו בני ישראל אשר בעיר דמישוב אל התפילה בליל הכהנים הנטבעים אשר באו במקדש אדני בליל הכהנים החוא.	ולא שניי	ישראל אשר בעיר דמישוב אל התפלה בליל הכהנים ונואם בהם עיטה טלית. לזכר הנטבעים אשר באו במקדש אדני בליל הכהנים החוא.

לבת יפתח הגלעדי ארבעה ימים בשנה: ירי נ, 4, מימים ימימה יבואו בנתת ישראל לתנות ובני יהודה ייחדו חלק ובעו ילכו ואת ה' אלקיהם יבקשו:

הערות: על שינוי הנוסחים

אין בשינוי הנוסחים شيئا' חדש, תוכן ממשמעותיים, شامل התפיסה או האריה חדשה. הסיפור נשאר כמעט כמחצונתו הראשונה, מלבד שינוי פיסוק טיפוסים לצורת עגנון, החלים תמיד במעבר מנוסח ראשון

לנוסחים מאוחרים, הינו המעתה בסימני פיסוק.

עם זאת יש בשינויו הנוסח נקודות אחדות שניתן לתת עליהם את הדעת. (המספרים המצוינים בצד ימין, מייצגים את מס' היחידה בהשווות הנוסחים).

3 ממד הזמן האגדי. עגנון שינה מנוסח א' יחידה 4: "ימים היה שם מקום ישב" ל"מאז ומיימ' קדם", השינוי משמעוohl להציגו על יישוב שהחל בנקודת זמן ידועה בהיסטוריה לעומת יישוב אוטו-טוני. הינו שהיישוב היהודי בפולין אינו ישב של גולים או של מהגרים בעלי זכויות מופחתות, אלא צמה עם היישוב הפולני יחד. על משמעות היישוב האוטו-טוני עומדת חיה בר' יצחק, ראה מבוא הע' 10-11. הסיפור "במצולות" אינו יידון בספרה. בספרו "במצולות" העניין חשוב לייצוג מערכת היחסים השלואה, הריתמיה והנצחית בין גויים ליהודים שפיעטה דרמתית יותר אם אין טענת פלישה או פליטות כלפי היהודים.

8 בכל הנוסחים "כי חוך לישראל הוא ומנגה ימי קדם" שאנו מתיחס להתישבות היהודית אלא למנגוי היהודים המתא-היסטריים.

9 עגנון מציין בנוסח הראשון כי סיבת ההליכה לבוטשטייש היא "לחזק את בית ה' בנדבותיהם... ובScar מקומות תפילהם". בנוסחים הבאים הוא ממשיט את העניין הכללי, התועלת שצומחת ליישוב העירוני מכיקורה של הקהילה הכפרית בימי החגיג. ציון האינטראס הכלכלי מזול אל התקופה לרגל כענין שבקדושה. עניין השתתפותם של בני הכהנים קשור ברעיון "ברוב עם הדרכות מלך", ובתחות העוצמה, השכירות והזהות שיש לקהילת הכהנויות הנשאות אל המרכז.

12 עגנון קוטע את הפסוק: "קיבלו עליהם ועל זעם". ובנוסח ברלין וטל-אביב מוחק "על רעם", מפני שאינם יכולים לקבל התהכוביות גם על זעם. הוא גם מצמצם מליצות. יש בספרו דוגמאות אחדות להשתחררות ממליצות שלמות המתחטאות בקייזר הפסוקים או בביטול מילט תנכיות חגיגות מדי כגון "זומה". מוחק בשני הנוסחים המאוחרים את "שבעת" ביביטוי "טובי העיר". על פי חיפוש בספרות השו"ת ובהיסטוריה של המשפט העברי — בדרך כלל לא היו שבעה. לעומתים היו גם עשרים, בכנסת הנדולה היו מאה ועשרים ופעמים פחות משבעה. השבעה לא היו בהכרח דינית אלא גם אליטה פרנסית.

14 מוחק את שם השליחות או כיונן על שם הפייט המרכזי "זוכר ברית" שנאמר בעבר ראש השנה, אולי מפני שהוא מוחתר על קונקרטיות יתר, ואולי מפני ש"זוכר ברית" הוא פיות המזכיר את העקרה כזכות. נראה כלעג לרשות האפני לייהודים.

15 מוחהר על החזקה הקפלה על הביטוי "קהל ישראל" וمعدיף את הביטוי "יחד".

18 מוחהר על הביטוי "וחריצי החלב" שהוא הקפלה מיתורת של "גבינה".
19 מוחק "וועשו אותו עוגות" אולי כדי לבטל את ההיגדרות אחרי הפסוק הקשור בחמצ' ובסחט, שאינו שייך לכך.

20 מסלך נימה סנטימנטלית ומוחק: "זימיט רבים יאכלו הטף את לחםם בדבש".
24 אינו קשור להשווות נסחים. תיאור הציפיות "מלא מפה אל פה" מקידים את תיאור הציפיות שבאחרית הסיפור. המהלים הספרואים המרכזים בספרו הווורים לפחות פעמיים.

25 מוחק "מחפשטים על מזרורייהם", ביטוי המבזה את הכהנים הבורים. כמו כן הביטוי "התפשטות" מופיע בהמשך הסיפור, ועגנון לא רצה להזכיר.

30 המפגש עם בני הכהנים מן הסביבה יוצר לילדות ושופטות גורל המתחטא לקראת הטוף כאשר באים מן הכהנים הסמכים למותם יחד. המילה החזרת "יחד" מבטאת את הלכידות של קהיל ישראל.
36 מוחק הביטוי שכוראה מתרגם מיידיש. השאלה הצינית של הפרץ המגלת דאגת יתר: "האמנם אין פחד" והתשובה: "אכן יש פחד במקומות הזה, מהיהודים את הפסוק מה נורא אלוקים במקום הזה" עגנון בוחר בניתוח אחר של דברי הפרץ, "לבן חרוד עליהם".

- 40 מוויתר על התנהגוויות שחזניות נספות של הפרץ ומתחמק בדילוג.
- 45 מוחק "ישמעו ויצאו" כי העברים רואים את המראה ואין לנו לציין "ישמעו".
- 47 מוחק את החקלה "וירא ישראל" המרמז לאירוע של מלחתה ישראל בעמלך, ומדיק אנשי אטונובי.
- 48 מוחק "פָנִים נְמוּתָה" שהרי יdead ימותו. כמו כן ציין הספק "פָנִים" מעורער על הנכוונות המלאה להיעדר.
- 49 מוחק את הביטוי "וחתעטף עליהם נפשם" היוצר זיקה חזקה מרי ומלאכותית בין ההעתפות בטלית ובין העתפות הנפש בתפילה.
- 51 שוב עגנון מקצר את מוטיב הטלית ומוחק "הם עם תלויותיהם" מפני שהוא ברור מליו.
- 53 מוחק את זעם ה' וככו. מנח שאין זו פזולות זעם כי לא מצוין חטא. הזעם הוא של הסוטים "זחמת דם ניתכה". גם בהמשך מוסב על הסוטים: "וידרכו בחימה שפוכה" הפעולה היא רצון השם ככחוב בישועתו סג:3: "... וכל מלבושים אגאלתי".
- 62 מוחק קטע שלם המתבסס על פסוק בישועתו (ישעה יט:8): "...وابלו כל משליכי ביאור חכה ופרשנו מכמרות על פניו מים אלמלו".
- 63 מוחק את הכנוי הנגרר המושם בפי הנער "דָג גָדוֹל וַנְוָרָא" שהרי כיצד יודע הנער כי הדג נורא, ועוד "גדול ונורא" הוא צירוף לגיטימי בהקשר של הקב"ה: גדול ונורא שמו, וכן דג גדול צירוף מופיע בפרשת יונה הנבאי ודי בו.
- 64 "חכתיה" הופך "מכמורתיה". אמנם יש פסוק או מימרא "אם לווייתן בחכה הוועלה מה יגידו דגי הרוק". אבל הדיאגיט של אלון ודמיוש דגים במכמות לצור שפעת דגים. גם בשורה 65 נוסח א מופיעה המילה מכמות ולפיכך מיקן עגנון לשיטת דיג המוני במכמותה.
- 66 עגנון יותר על הבטוי שהוא מונך פרשות יוסף ובנימין (בראשית מב: 35), היוצר הפסקה בדייניות של פעילות הדיאגיטים. והוא הם מרייקים את מכמותם.
- 72 קוצר נאומו של הומר, וקוצר הטנספורטורי "ויהי ככלותו לדבר". נוצר דיבור ישיר.
- 75 המשטח.
- 78 המשטח המתארת את מצב רוחם של היהודים. עגנון מעדיף דיבור ישיר אשר ממנו מסיקים מהו הלה רוחות.
- 81 במקומ לבלוע לבלוע.
- 84 המוטיב של סולידיות עד מוות. באים למות מוצנוטם עם אחיהם, כפי שהיו וגילם לבוא אליהם בחגיהם.
- 91 וייתו על הקטוע הורמתמי.
- 93 וייתו על משפט רגשני: "ויאימצראו אל להבם".
- 95 מוחק את המרכיב מאלון. "ערוך לרצוח נפש".
- 96 המשטח "בטרם נעשה אתכם כלה".
- 109 משמשת את הביטוי המוקשה וחנתנו לקדושים-עליזון. בונתו הייתה שפדו את קדושי עליון. כבר נאמר במשפט הקודם, וכן עגנון מזכיר כאן.
- 110 משמשת תיאורי מצבי רוח מובנים מאליהם "בלב כבד וביגון".

(35)

תדף מתוך

מעשה סיפור

מחקרים בסיפורת היהודית

כרך ב

עורכים

אביידב ליפסקר
רלה קושלבסקי

2009

הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן

